

DOSSIER SOBRE L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA I LA CURA DE LES PERSONES*

Mònica Sumoy Gete-Alonso**

Resum

Aquest dossier recull una sèrie de recursos relatius a les principals polítiques, mesures i accions socials dutes a terme (o camí de dur-se a terme) per part de l'Administració abans o arran de la COVID-19 a fi d'atendre les necessitats de la ciutadania en general o de certs col·lectius en particular, sobretot d'aquells que es troben en situacions especialment fràgils i/o en risc d'exclusió social. Així doncs, tant els entesos en la matèria com els que tot just s'hi inicien hi trobaran normes, bibliografia i informes que fan referència a polítiques socials generals, a la gestió i prestació de serveis públics, a les polítiques de reconeixement i democratització de les cures, a les polítiques de suport a les famílies i a les persones cuidadores, a les polítiques d'usos del temps, així com a polítiques i prestacions destinades a prevenir i erradicar la feminització de la pobresa, la violència i desigualtat de gènere, la soledat i desatenció de les persones grans, el sensellarisme, la pobresa econòmica o energètica o l'exclusió residencial (per exemple, polítiques sobre l'ingrés mínim vital o altres rendes garantides). També hi trobaran materials que reflexionen sobre les diferents formes en què l'ètica de la cura s'aplica, s'ha deixat d'aplicar o es podria aplicar en les relacions entre l'Administració pública i la ciutadania.

Paraules clau: ètica de la cura; polítiques socials; gestió de serveis públics; distribució social de les cures; polítiques d'ús del temps; prestacions socials; ingrés mínim vital.

DOSSIER ON PUBLIC ADMINISTRATION AND CARING FOR PEOPLE

Abstract

This dossier brings together a series of resources related to the main social policies, measures and actions that have been carried out (or are in the pipeline) by the administration before or during the COVID-19 in order to meet the needs of citizens in general or of certain groups in particular, especially those in exceptionally fragile situations and/or at risk of social exclusion. Thus, in this dossier, experts in the field and those newly initiated alike will find legal norms, bibliography and reports that refer to general social policies, the management and provision of public services, policies for the recognition and democratisation of the care work, policies to support families and carers, time use policies, as well as policies and benefits aimed at preventing and eradicating the feminisation of poverty, gender-based violence and inequality, loneliness and neglect of the elderly, homelessness, income or energy poverty or residential exclusion (e.g. policies on minimum living income or other guaranteed incomes). They will also find materials that reflect on the different ways in which ethics of care is applied, is no longer applied or could be applied in the relations between public administration and the citizenry.

Key words: ethics of care; social policies; management of public services; social distribution of care work; time use policies; social benefits; minimum vital income.

* Document tancat el 3.5.2021.

** Mònica Sumoy Gete-Alonso, llicenciada en dret (UAB), premi extraordinari en traducció i interpretació (UAB) i DEA en dret del comerç i la contractació (UAB). Actualment és investigadora predoctoral en el Departament d'Estudis de Comunicació de la Universitat Rovira i Virgili. Campus Catalunya. Av. Catalunya, 35. 43002 Tarragona. monicasumoy@gmail.com.

Citació recomanada: Sumoy Gete-Alonso, Mònica. (2021). Dossier sobre l'Administració pública i la cura de les persones. *Revista Catalana de Dret Públic*, 62, 177-215. <https://doi.org/10.2436/rcdp.i62.2021.3652>.

Sumari

Introducció

1 Normativa

- 1.1 Normativa europea i internacional
- 1.2 Normativa estatal
- 1.3 Normativa catalana
- 1.4 Normativa d'altres comunitats autònomes

2 Ciutat i cures

- 2.1 Polítiques socials generals i gestió de serveis públics
- 2.2 Polítiques de reconeixement i redistribució de les cures i polítiques d'usos del temps

3 Polítiques d'atenció i cura de les dones

- 3.1 Polítiques d'igualtat de gènere i contra la feminització de la pobresa
- 3.2 Polítiques contra la violència de gènere

4 Polítiques d'atenció i cura de les persones grans

- 4.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs
- 4.2 Bibliografia principal
- 4.3 Bibliografia secundària

5 Polítiques d'atenció i cura de persones en situació o risc de vulnerabilitat econòmica i/o exclusió social: persones sense llar i persones en situació de pobresa energètica, de privació material severa o d'exclusió residencial. Ingress mínim, renda bàsica i renda mínima garantida

- 5.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs
- 5.2 Bibliografia principal
- 5.3 Bibliografia secundària

6 Polítiques d'atenció i cura d'altres col·lectius especialment vulnerables, en situació i/o en risc d'exclusió social: bibliografia secundària

- 6.1 Infància, adolescència i joventut
- 6.2 Persones amb discapacitat
- 6.3 Persones LGTBI+
- 6.4 Persones consumidores

Introducció

Al servei públic, més que a qualsevol altre treball, li correspon fer realitat el que avui moltes empreses i administracions proclamen com la seva consigna més preuada: posar en el centre a les persones. Anteposar el benestar de les persones al formalisme administratiu, la qual cosa no té per què implicar l'eliminació dels procediments; només cal aplicar-los la proporcionalitat que justifica tanta burocràcia i paperassa.

Victoria Camps, *Tiempo de cuidados* (2021)

En les darreres dècades, la cura i l'ètica de la cura s'han introduït com a categories d'anàlisi en diverses disciplines no només humanístiques, sinó socials, com l'antropologia, l'economia, la sociologia, el treball social o la ciència política. La reflexió sobre com s'han de cuidar les persones o com s'han d'atendre compta amb una llarga tradició en les ciències de la vida (molt concretament, i com no podria ser d'una altra manera, en el camp de la infermeria), però no és fins als anys vuitanta que, arran de diverses obres feministes que van aprofundir en l'estudi de les relacions de cura, emergeix un nou corrent de pensament a l'entorn del que es coneix com a *ètica de la cura*.

L'any 1982, en la seva obra pionera *In a Different Voice* (1982), la psicòloga nord-americana Carol Gilligan va mostrar que les dones solen tenir una manera de pensar i resoldre els problemes morals diferent dels homes, i que això es devia a la diferent manera de concebre les relacions humanes per part d'uns i altres, així com d'acceptar les normes socials, uns mandats imposats que les dones solien posar en dubte més sovint que no pas ells; tanmateix, pel que fa als homes, a l'hora de prendre una decisió que normalment es corresponia amb la moral externa però no pas amb la interna (que consideraven més adequada), Gilligan i d'altres també van observar que aquests no es deslliuraven de tenir conflictes interns. La teoria de Gilligan, però, i pel que aquí ens interessa, no es limita a subratllar aquesta suposada diferència entre gèneres (d'altra banda, socioculturalment construïda), sinó que, per sobre de tot, es fixa en l'*atenció (care)* que, durant el procés de deliberació, les dones (no només adultes, sinó també les nenes i les adolescents) acostumen a prestar a la singularitat de les persones i les seves circumstàncies. Qui és atent o atenta (*caring*) no veu els altres com a individus homogenis als quals es puguin aplicar solucions morals o jurídiques genèriques, sinó que els concep com a individus amb unes necessitats i uns trets concrets, immersos en situacions i relacions concretes que formen part d'uns contextos també concrets en els quals es troben implicades altres persones, que tant poden ser físiques com públiques. Gilligan lamenta que aquesta forma tan cabdal i democràtica d'entendre les relacions humanes i de resoldre problemes morals (que no demana altra cosa que posar-se en el lloc de l'altre i cercar una solució adequada al problema, sense deixar al marge la que proposa el dret com a justa) s'hagi passat per alt en les reflexions acadèmiques o s'hagi deixat de dur a la pràctica.

En aquest punt, Joan Tronto pren el relleu a Gilligan i fa la mateixa observació més enllà de les relacions interpersonals. En el capítol final de la seva cèlebre obra *Caring Democracy. Markets, Equality, and Justice* (2013), la politòloga es pregunta: “Com podem passar de ser una societat que està principalment centrada en la producció econòmica a una altra que també doni importància a la cura?”. Tronto sosté que les formes polítiques actuals d'organitzar la convivència humana estan marcades o bé per la manca de democràcia o bé per la manca d'atenció envers les persones, és a dir, per la manca de *cura* (o, com diu ella, *dèficit d'atenció*): no només se les acostuma a deixar fora de la presa de decisions que les afecten directament (entre les quals, la manera en què volen ser *cuidades* —o *ateses*, en el sentit més ampli de la paraula—), sinó que, en no escoltar-les, és molt possible que, tot i arribar a rebre el suport de l'Administració (una prestació socioeconòmica o un servei públic determinats), sentin que aquest no és suficient o el que realment necessitaven. Aquesta manca de cura (o atenció) a què fa referència Tronto també es fa palesa en les formes que l'Administració empra per adreçar-se a la ciutadania i que moltes vegades conculquen el dret a gaudir d'un servei, una prestació social o un ajut públic (estil impersonal, llenguatge tècnic inintel·ligible, mitjans cada vegada més digitalitzats i no sempre accessibles per a tothom, etcètera). Com diu Victoria Camps a *Tiempo de cuidados* (2021), “cuidar és quelcom més que realitzar una activitat amb unes característiques determinades i que té per objecte el contacte assistencial amb un públic concret, el més vulnerable i el més necessitat de cures. El segon sentit de cuidar

té a veure amb l'actitud de les persones que cuiden; la cura entesa pensant (...) en com ha de ser cuidada la gent que necessita atenció i assistència". Així doncs, la pregunta que s'haurien de fer els poders públics és: com transformem els nostres actes polítics en actes que tinguin veritablement en compte les circumstàncies, els interessos i les necessitats de les persones? Què podem fer per administrar el bé comú pel bé concret de les persones, especialment de les més fràgils?

La voluntat i la pràctica de cuidar i ajudar els altres sorgeixen de tenir present la nostra vulnerabilitat, dependència i interdependència intrínsecament i ontològicament humanes. Al llarg de les nostres vides, totes les persones són proveïdores i receptores de cures d'altres. Cuidar és una virtut inherent a la naturalesa humana de la qual depèn la nostra supervivència, tot i que (fora de l'àmbit familiar i altres casos) depèn de cadascú de nosaltres voler fer-ho (no només com, sinó quan i a qui cuidar). Per als poders públics, cuidar les persones (atendre-les, ajudar-les, oferir-los uns serveis o unes prestacions mínimes) és una obligació de compliment inexcusable que en cap cas pot dependre de criteris discrecionals. La filòsofa Virginia Held entén que, si la cura es troba en el nucli de totes les relacions socials, no només ha de manifestar-se en les relacions personals, sinó també en les relacions jurídiques i polítiques que qualsevol ciutadà o ciutadana mantingui amb l'Administració pública. Si bé és cert que determinats actes de cura són deures familiars envers els membres dependents del nucli familiar, un estat social també té l'obligació de vetllar pel benestar i la qualitat de vida de les persones, així com de procurar que ningú resulti socialment o econòmicament exclòs per cap motiu. Les polítiques socials han de tenir en compte qui cuida (atén, ajuda o serveix) a qui, quina relació té la persona proveïdora de cures (ajudes, prestacions o serveis) amb aquella que les rep, amb quins recursos se sosté aquesta relació, com s'ha de cuidar (atendre, ajudar o servir) l'altre, etcètera. En definitiva, quin lloc ocupa la cura (atenció, ajuda o servei) en el sistema institucional i social, o, el que ve a ser el mateix, quina importància té/tenen la dignitat, el desenvolupament humà i el benestar o la felicitat de les persones.

Sens dubte, la incorporació de l'ètica de la cura com a principi d'actuació de l'Administració pública no només demostraria certa sensibilitat envers les demandes, mancances o necessitats de la ciutadania, sinó que també podria suposar un antídoto eficaç contra les formes de burocràcia ineficients, asèptiques o exemptes d'humanitat, així com una manera d'evitar la privatització dels serveis públics i de guanyar-se la confiança de la gent.

Tenint en compte el que s'acaba de dir, l'objectiu d'aquest dossier és recollir una sèrie de recursos sobre les principals polítiques, mesures i accions socials dutes a terme (o camí de dur-se a terme) per part de l'Administració abans o arran de la COVID-19 a fi d'atendre les necessitats de la ciutadania en general o de certs col·lectius en particular, sobretot d'aquells que es troben en situacions especialment fràgils i/o en risc d'exclusió social, com ara dones, persones grans, persones sense llar i persones en situació de pobresa energètica, de privació material severa o d'altres. Així doncs, tant els entesos en la matèria com els que tot just s'hi inicien trobaran en aquest recull normes, bibliografia, informes i estudis relatius a tot un seguit de polítiques dissenyades amb la finalitat de tenir cura de les persones i de millorar-ne la qualitat de vida.

Per facilitar-ne la consulta, el dossier s'ha dividit en els següents apartats:

1. Normativa (apartat 1). En aquest primer apartat s'apleguen un conjunt de normes internacionals, europees, estatals, autonòmiques i catalanes en relació amb cadascun de la resta d'apartats (2, 3, 4, 5 i 6).
2. Ciutat i cures (apartat 2). En aquest segon apartat es recullen recursos que fan referència a: (a) polítiques socials generals, (b) la gestió i prestació de serveis públics, (c) polítiques de reconeixement i redistribució social de les cures, (d) polítiques de suport a les famílies i a les persones cuidadores, i (e) polítiques d'usos del temps (polítiques de reforma horària, de conciliació de la vida familiar i laboral, de concessió de permisos per cuidar i ser cuidat, de flexibilització de la jornada laboral, de regulació del teletreball, etcètera). També s'hi recullen un seguit de recursos que reflexionen sobre l'aplicació o manca d'aplicació de l'ètica de la cura en els àmbits públic i polític o que proposen mesures i polítiques per construir ciutats i societats cuidadores, saludables, inclusives i compassives.
3. Polítiques d'atenció i cura de les dones (apartat 3). La condició (formal o informal) i gairebé exclusiva de proveïdores de cures, la seva manca de reconeixement social i econòmic i la inevitable càrrega física i psicològica que comporta tenir cura dels altres i dels entorns aboca moltes dones a perdre oportunitats per progressar econòmicament i, en els pitjors dels casos, a ser víctimes de violència de gènere. La desi-

gualtat, l'empobriment i la violència contra les dones en qualsevol de les seves manifestacions són tres xacres que aquestes tenen més probabilitat de patir en períodes de crisis socioeconòmiques o sanitàries, a una edat avançada, si es troben en situacions de dependència, si tenen algun tipus de discapacitat, si són immigrants o si tenen pocs recursos materials o humans al seu abast. És per això que hem cregut necessari fer referència a algunes de les polítiques, mesures i propostes encaminades a erradicar la desigualtat de gènere, la feminització de la pobresa i la violència de gènere que s'han vist agreujades arran de la pandèmia i que s'inclouen estudis i instruments elaborats per pal·liar l'impacte que la COVID-19 ha tingut sobre les dones.

4. Polítiques d'atenció i cura de les persones grans (apartat 4). En aquest apartat s'apleguen accions, mesures, propostes i polítiques pensades per erradicar la soledat no desitjada de les persones grans i garantir el dret a rebre cures de llarga durada dintre i fora del seu domicili o el dret a afrontar el final de la vida en condicions dignes.
5. Polítiques d'atenció i cura de persones en situació o risc de vulnerabilitat econòmica i/o exclusió social (apartat 5). Aquí es fa referència a polítiques, accions i prestacions socials pensades per prevenir o erradicar el sensellarisme, la pobresa econòmica i energètica, l'exclusió residencial i el consegüent risc de marginació social (per exemple, polítiques sobre l'ingrés mínim vital, la renda bàsica garantida o altres prestacions socials bàsiques).
6. Polítiques d'atenció i cura d'altres col·lectius especialment vulnerables, en situació i/o en risc d'exclusió social (apartat 6). Per raons d'espai, en aquest apartat proporcionem només bibliografia secundària relativa a les polítiques d'atenció a la infància, adolescència i joventut (apartat 6.1), a les persones amb discapacitat (apartat 6.2), a les persones LGTBI+ (apartat 6.3) i a les persones consumidores (apartat 6.4).

Pel que fa a les fonts citades, hem intentat triar les més recents i rellevants, no només relatives a aquells temes concrets analitzats per la resta d'autors i autores de l'actual número de la *Revista*, sinó també a d'altres qüestions que són així mateix cabdals en la matèria que ens ocupa. Les que no són tan recents segueixen estant en vigor o sent referents en la matèria. D'algunes d'elles, n'oferim un petit resum a fi de destacar-ne (o despertar-ne) l'interès. Hi ha fonts de caràcter transversal que podrien incloure's perfectament en més d'un apartat, sigui perquè abracen diversos temes o variables d'un tema que en el dossier s'han tractat per separat, sigui perquè fan referència a més d'un col·lectiu vulnerable o a més d'una condició de vulnerabilitat o sigui perquè aborden polítiques adreçades a la ciutadania en general o aspectes plantejats de manera general. En qualsevol cas, hem procurat vincular-les a l'àmbit temàtic, la condició o el col·lectiu a què concedeixen prioritat qualitativa o quantitativa.

Hem agrupat els recursos relatius als cinc primers apartats en les següents categories:

1. Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs. Estudis d'anàlisi i reflexió (a) elaborats per *institucions públiques* (administracions i institucions estatals, locals, autonòmiques o supranacionals) o *institucions privades* (fundacions, organitzacions no governamentals, observatoris, consultories, grups de recerca o d'altres, normalment per encàrrec de les primeres) i (b) recollits en diferents *tipus de documents* (informes, estudis, dossiers, documents de treball, tècnics o d'anàlisi, guies, acords, plans, mesures, estratègies, propostes, resolucions i textos similars).
2. Bibliografia principal. Bibliografia adreçada eminentment a un públic especialitzat en la matèria. Es tracta majoritàriament d'articles de revistes científiques, monografies i capítols de llibre. Hem triat les principals aportacions fetes des de diferents branques del dret públic, així com, en alguns casos, des d'altres disciplines socials. Com dèiem fa unes línies, l'ètica de la cura és una manera de situar-se davant dels altres que pot adoptar-se en qualsevol tipus de relació social, ja sigui personal, política, pública o privada; per tant, no és estrany que les reflexions i anàlisis fetes en uns camps determinats s'aprofitin en d'altres.
3. Bibliografia secundària. Bibliografia, generalment divulgativa, adreçada a un públic no especialitzat en la matèria: apunts de blog, notes de premsa, articles de divulgació, monografies i assajos. Tot i semblar, en algun cas, allunyada del tema al qual s'ha vinculat, creiem que n'ofereix una visió necessàriament complementària o, si més no (com en el cas de les notícies), una versió més actualitzada.

1 Normativa

1.1 Normativa europea i internacional

Nacions Unides. Assemblea General. [Resolució 34/180, de 18 de desembre de 1979, per la qual s'adopta la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona.](#)

Organització Internacional del Treball (OIT). [Conveni núm. 189, d'1 de juny de 2011](#), sobre les treballadores i els treballadors domèstics. Ginebra, 100a Conferència de l'OIT, 16 de juny de 2011. [Urgeix els països a desenvolupar nous instruments per abordar les condicions especials del treball de la llar amb l'objectiu de garantir igual protecció legal i evitar pràctiques discriminatòries que afecten les dones, i particularment les dones d'origen migrant i en situacions d'alta vulnerabilitat. Si bé des de llavors el conveni ha estat ratificat per vint-i-tres països, l'Estat espanyol no es troba entre ells. La ratificació del Conveni 189 per part del Govern espanyol és incompatible amb la legislació actual i obligaria a canviar-la.]

Unió Europea. Parlament Europeu i Consell. [Proposta de directiva per la qual s'eliminen els canvis d'hora estacionals i per la qual es deroga la Directiva 2000/84/CE](#). Brussel·les, 12/9/2019. COM(2018) 639 final. COD/2018/0332. [El sistema de canvi d'hora bianual és cada vegada més qüestionat pels estats membres, les institucions comunitàries i la mateixa ciutadania. Després d'haver analitzat totes les dades disponibles, entre les quals hi ha aquelles que demostren que l'estalvi energètic de l'horari d'estiu és mínim, es proposa posar fi als canvis d'hora estacionals dins de la Unió i que continuïn sent els estats membres els qui tinguin la competència per triar l'hora oficial i decideixin si aquesta correspon a l'actual hora d'estiu de manera permanent o si mantenen la seva hora oficial com a permanent.]

Unió Europea. Parlament Europeu i Consell. [Directiva \(UE\) 2019/1158, de 20 de juny de 2019](#), relativa a la conciliació de la vida familiar i la vida professional dels progenitors i els cuidadors, i per la qual es deroga la Directiva 2010/18/UE del Consell. (DOUE L, núm. 188, 12/7/2019, p. 79-93).

Unió Europea. Parlament Europeu i Consell. [Reglament \(UE\) 2021/241](#), de 12 de febrer de 2021, pel qual s'estableix el Mecanisme de Recuperació i Resiliència. (DOUE L, núm. 57, 18/2/2021, p. 1-16).

1.2 Normativa estatal

1.2.1 Normativa vigent

[Llei 38/2003, de 17 de novembre](#), general de subvencions. (BOE, núm. 276, 18/11/2003).

[Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre](#), de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. (BOE, núm. 313, 29/12/2004).

[Llei 39/2006, de 14 de desembre](#), de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència. (BOE, núm. 299, 15/12/2006). [Coneguda com a "Llei de la dependència", reconeix el dret a percebre una paga per cuidar un familiar. Es tracta d'una prestació econòmica per cures en l'entorn familiar i de suport a persones cuidadores no professionals, desenvolupada a l'article 18.]

[Llei orgànica 3/2007, de 22 de març](#), per a la igualtat efectiva de dones i homes. (BOE, núm. 71, 23/03/2007). [Coneguda com a "Llei d'igualtat"].

[Reial decret 615/2007, d'11 de maig](#), pel qual es regula la seguretat social dels cuidadors de les persones en situació de dependència. (BOE, núm. 114, 12/4/2007, p. 20602-20605).

[Llei 5/2011, de 29 de març](#), d'economia social. (BOE, núm. 76, 30/3/2011).

[Llei 27/2011, d'1 d'agost](#), sobre actualització, adequació i modernització del sistema de seguretat social. (BOE, núm. 184, 2/8/2011, p. 87495-87544). [Aquesta llei ha suposat una millora respecte als marcs reguladors anteriors en matèries com l'obligatorietat de contracte escrit o la cotització a la seguretat social. Tanmateix, facilita l'absència de contracte laboral escrit i de cotització, baixos salaris, negociació del dret a la prestació per

desocupació i descansos insuficients, cosa que contravé el Conveni de l'OIT per a treballadores domèstiques ratificat per l'Estat espanyol.]

[Reial decret 1620/2011, de 14 de novembre](#), pel qual es regula la relació laboral de caràcter especial del servei de la llar familiar. (BOE, núm. 277, 17/11/2011, p. 119046-119057).

[Llei 43/2015, de 9 d'octubre](#), del tercer sector d'acció social. (BOE, núm. 243, 10/10/2015, p. 94844-94852).

[Reial decret llei 15/2018, de 5 d'octubre](#), de mesures urgents per a la transició energètica i la protecció dels consumidors. (BOE, núm. 242, 6/10/2018, p. 97430-97467).

[Reial decret llei 6/2019, d'1 de març](#), de mesures urgents per a la garantia de la igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes en el treball i l'ocupació. (BOE, núm. 57, 7/3/2019, p. 21692-21717).] [Modifica el permís de paternitat, n'amplia la durada i hi introdueix una sèrie de novetats.]

[Reial decret llei 8/2020, de 17 de març](#), de mesures urgents extraordinàries per fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-19. (BOE, núm. 73, 18/3/2020).

[Reial decret llei 11/2020, de 31 de març](#), pel qual s'adopten mesures urgents complementàries en l'àmbit social i econòmic per fer front a la COVID-19. (BOE, núm. 91, 1/4/2020, 2020).

[Reial decret llei 20/2020, de 29 de maig](#), pel qual s'estableix l'ingrés mínim vital. (BOE, núm. 154, 1/6/2020, p. 36022-36065).

[Reial decret llei 28/2020, de 22 de setembre](#), de treball a distància. (BOE, núm. 253, 23/9/2020, p. 79929-79971).

[Reial decret llei 30/2020, de 29 de setembre](#), de mesures socials en defensa de l'ocupació. (BOE, núm. 259, 30/9/2020, p. 82169-82211).

[Reial decret llei 33/2020, de 3 de novembre](#), pel qual s'adopten mesures urgents de suport a entitats del tercer sector d'acció social d'àmbit estatal. (BOE, núm. 291, 4/11/2020, p. 95820-95836).

[Reial decret 902/2020, de 13 d'octubre](#), d'igualtat retributiva entre dones i homes. (BOE, núm. 272, 14/10/2020, p. 87503-87513).

[Reial decret llei 1/2021, de 19 de gener](#), de protecció dels consumidors i usuaris davant situacions de vulnerabilitat social i econòmica. (BOE, núm. 17, 20/1/2021).

[Reial decret llei 3/2021, de 2 de febrer](#), pel qual s'adopten mesures per a la reducció de la bretxa de gènere i altres matèries en els àmbits de la seguretat social i econòmic. (BOE, núm. 29, 3/2/2021).

[Resolució de 2 de febrer de 2021](#), de la Secretaria General de Coordinació Territorial, per la qual es publica l'Acord de la Subcomissió de Seguiment Normatiu, Prevenció i Solució de Conflictes de la Comissió Bilateral Generalitat-Estat, en relació amb el [Decret llei 37/2020, de 3 de novembre](#), de reforç de la protecció del dret a l'habitatge davant els efectes de la pandèmia de la COVID-19. (BOE, núm. 47, 19/2/2021, p. 22813).

[Reial decret llei 5/2021, de 12 de març](#), de mesures extraordinàries de suport a la solvència empresarial en resposta a la pandèmia de la COVID-19. (BOE, núm. 62, 13/3/2021, p. 29126-29168).

[Llei orgànica 3/2021, de 24 de març](#), de regulació de l'eutanàsia. (BOE, núm. 72, 25/3/2021, p. 34037-34049).

[Llei 1/2021, de 24 de març](#), de mesures urgents en matèria de protecció i assistència a les víctimes de violència de gènere. (BOE, núm. 72, 25/3/2021, p. 34050-34058).

1.2.2 Normativa en tràmit

[Proposició de llei 122/000299](#), de temps de treball corresponsable. (BOCG, núm. B-342-1, 16/11/2018). [N'hi ha en discussió una de nova.]

[Projecte de llei 121/000019](#), de canvi climàtic i transició energètica. (BOCG, núm. A-19-1, 29/5/2020).

[Projecte de llei 121/000025](#), pel qual s'estableix l'ingrés mínim vital (provinent del [Reial decret llei 20/2020, de 29 de maig](#)). (BOCG, núm. A-25-1, 19/6/2020).

[Proposició de llei 122/000133](#), per la igualtat real i efectiva de les persones trans. (BOCG, núm. B-156-1, 26/3/2021). [Coneguda com a "Llei trans".]

[Proposició 122/000258](#), de llei de protecció integral de la llibertat sexual per a l'erradicació de les violències sexuals. (BOCG, núm. B-297-1, 20/7/2018). [Coneguda com a "Llei del 'només sí és sí'", aquesta proposició ha cristal·litzat en l'[Avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual](#), després que el Consell General del Poder Judicial aprovés l'[informe corresponent](#).]

[Proposició 122/000121](#), de llei integral per a la igualtat de tracte i la no-discriminació. (BOGC, núm. B-146-1, 29/1/2021).

[Projecte de llei orgànica 621/000021](#), de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència. (BOCG, núm. A-22, 23/4/2021). [Aprovat per majoria absoluta pel Ple del Congrés, està previst que el text es publiqui al BOE el juny d'aquest mateix any. És una llei pionera que situa l'Estat espanyol a l'avantguarda de la protecció dels drets dels nens i les nenes. La norma pretén ser un canvi de paradigma, com en el seu moment ho va ser la llei de violència de gènere. Té com a fi garantir els drets dels menors enfront de qualsevol forma de violència, que el text aborda de manera exhaustiva (des del càstig físic fins a la violència sexual o el ciberassetjament), i recull mesures per a la sensibilització, detecció, protecció i reparació de les víctimes. Té l'objectiu de posar fi a la impunitat dels delictes greus contra menors, entre ells la pederàstia, per tal com n'amplia els terminis de prescripció: es reforça el dret dels nens i les nenes a ser informats i escoltats, es dona un mandat al Govern perquè creï jutjats especialitzats i posa el focus en la prevenció amb un desplegament d'iniciatives, des de formació a professionals que treballin amb nens i nenes fins a l'establiment de protocols en els col·legis, centres esportius i centres de menors.]

1.3 Normativa catalana

[Llei 12/2007, d'11 d'octubre](#), de serveis socials. (DOGC, núm. 4990, 18/10/2007).

[Decret 56/2011, de 29 de maig](#), sobre jornada i horaris de treball del personal funcionari al servei de l'Administració de la Generalitat. (DOGC, núm. 6139, 31/5/2012).

[Llei 11/2014, de 10 d'octubre](#), per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la biofòbia i la transfòbia. (DOGC, núm. 6730, 17/10/2014).

[Llei 17/2015, de 21 de juliol](#), d'igualtat efectiva de dones i homes. (DOGC, núm. 6919, 23/7/2015).

[Llei 24/2015, de 29 de juliol](#), de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica. (DOGC, núm. 6928, 5/8/2015). [Prohibeix a les companyies subministradores efectuar talls de subministrament si l'impagament es produeix per manca de recursos econòmics i les obliga a mantenir el servei de llum, gas i aigua mentre duri la situació de vulnerabilitat o de dificultat econòmica. El 31 de gener de 2019, el Tribunal Constitucional va declarar inconstitucionals els articles 3 i 4 d'aquesta llei, així com la disposició addicional.]

[Decret 305/2016, de 18 d'octubre](#), de la Comissió Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes i de la Comissió Tècnica Interdepartamental de la Igualtat Efectiva de Dones i Homes. (DOGC, núm. 7230, 20/10/2016).

[Llei 14/2017, de 20 de juliol](#), de la renda garantida de ciutadania. (DOGC, núm. 7418, 20/7/2017).

[Decret 78/2019, de 2 d'abril](#), de creació i regulació de la Comissió de Govern de la Renda Garantida de Ciutadania. (DOGC, núm. 7847, 4/4/2019).

[Decret 55/2020, de 28 d'abril](#), pel qual s'aprova el Reglament de la [Llei 14/2017, de 20 de juliol](#), de la renda garantida de ciutadania. (DOGC, núm. 8124, 30/4/2020).

[Decret 69/2020, de 14 de juliol](#), d'acreditació, concert social i gestió delegada en la Xarxa de Serveis Socials d'Atenció Pública. (DOGC, núm. 8178, 16/7/2020).

[Decret llei 17/2019, de 23 de desembre](#), de mesures urgents per millorar l'accés a l'habitatge. (DOGC, núm. 8032, 30/12/2019). [La [Sentència del Ple del Tribunal Constitucional de 28 de gener de 2021](#), dictada en el recurs d'inconstitucionalitat núm. 2577-200, interposat contra aquest decret llei, en va declarar nuls els articles 2.2., 2.3., 2.4., 2.5., 2.7, 2.10, 5.5, 5.6, 5.7, 6.3 i 6.6 i la disposició transitòria primera.]

[Decret llei 37/2020, de 3 de novembre](#), de reforç de la protecció del dret a l'habitatge davant els efectes de la pandèmia de la COVID-19. (DOGC, núm. 8263, 4/11/2020).

[Decret llei 42/2020, de 10 de novembre](#), de mesures urgents de suport a entitats del tercer sector social. (DOGC, núm. 8269, 12/11/2020).

[Decret llei 48/2020, d'1 de desembre](#), de mesures de caràcter organitzatiu en l'àmbit sanitari, social i de salut pública per fer front a la crisi sanitària provocada per la COVID-19 i de modificació del [Decret llei 30/2020, de 4 d'agost](#), i del [Decret llei 41/2020, de 10 de novembre](#). (DOGC, núm. 8286, 3/12/2020).

[Llei 16/2020, de 22 de desembre](#), de la desaparició forçada de menors a Catalunya. (DOGC núm. 8303, de 24/12/2020).

[Llei 17/2020, de 22 de desembre](#), de modificació de la [Llei 5/2008](#), del dret de les dones a erradicar la violència masclista. (DOGC, núm. 8303, 24/12/2020).

[Llei 19/2020, de 30 de desembre](#), d'igualtat de tracte i no-discriminació. (DOGC, núm. 8307, 31/12/2020).

[Resolució SLT/434/2021, de 10 de febrer](#), per la qual s'estableix el sistema d'actuació administrativa automatitzada per als acords d'inici dels expedients sancionadors per l'incompliment de l'obligació de l'ús de la mascareta, o l'ús inadequat d'aquesta, derivats de les mesures de prevenció i contenció sanitàries per fer front a la crisi sanitària provocada per la COVID-19. (DOGC, núm. 8347, 22/2/2021).

[Resolució TSF/644/2021, de 4 de març](#), per la qual es modifica la [Resolució TSF/2934/2020, de 20 de novembre](#), per la qual s'obre la convocatòria de subvencions per a programes de suport a la lluita contra l'exclusió social i la desigualtat agreujada per la crisi social derivada de la COVID-19, d'acord amb el [Decret llei 25/2020, de 16 de juny](#), de mesures extraordinàries en matèria social i de caràcter fiscal i administratiu. (DOGC, núm. 8361, 10/3/2021).

[Ordre TSF/63/2021, de 15 de març](#), per la qual s'aproven les bases reguladores per a la concessió de l'ajut extraordinari adreçat a persones treballadores afectades per un expedient de regulació temporal d'ocupació com a conseqüència de la crisi derivada de la COVID-19 i a persones amb contracte fix discontinu beneficiàries de la prestació extraordinària. (DOGC, núm. 8366, 16/3/2021).

[Ordre TSF/64/2021, de 15 de març](#), per la qual s'aproven les bases reguladores per a la concessió dels ajuts extraordinaris per al manteniment de l'activitat econòmica enfront de la COVID-19 per a persones treballadores autònomes individuals o persones treballadores autònomes que formin part d'una microempresa. (DOGC, núm. 8366, 16/3/2021).

1.4 Normativa d'altres comunitats autònomes

1.4.1 Andalusia

[Llei 9/2016, de 27 de desembre](#), de serveis socials d'Andalusia. (BOJA, núm. 248, 29/12/2016).

[Decret llei 3/2017, de 19 de desembre](#), pel qual es regula la renda mínima d'inserció social a Andalusia. (BOJA, núm. 245, 26/12/2017).

[Decret 41/2018, de 20 de febrer](#), pel qual es regula el concert social per a la prestació de serveis socials. (BOJA, núm. 39, 23/2/2018).

[Decret 57/2020, de 22 d'abril](#), pel qual es regula el concert social per a la prestació d'atenció infantil primerenca. (BOJA, núm. 80, 28/4/2020).

1.4.2 Aragó

[Decret 57/1994, de 23 de març](#), de la Diputació General de l'Aragó, pel qual es regula l'ingrés aragonès d'inserció en desplegament de la [Llei 1/1993, de 19 de febrer](#), de mesures bàsiques d'inserció i normalització social. (BOA, núm. 43, 8/4/1994; BOA, núm. 71, 24/3/1993).

[Llei 5/2009, de 30 de juny](#), de serveis socials d'Aragó. (BOE, núm. 201, 20/8/2009, p. 71537-71584).

[Llei 11/2016, de 15 de desembre](#), d'acció concertada per a la prestació de serveis socials i sanitaris. (BOE, núm. 14, 17/01/2017).

[Decret llei 1/2016, de 17 de maig](#), d'acció concertada per a la prestació a les persones de serveis de caràcter social i sanitari. (BOA, núm. 95, 19/5/2016).

[Ordre CDS 2042/2017, de 30 de novembre](#), per la qual es regula l'acció concertada en matèria de prestació de serveis socials a Aragó. (BOA, núm. 241, 19/12/2017).

[Decret llei 5/2020, de 29 de juny](#), del Govern d'Aragó, pel qual es regula la prestació aragonesa complementària de l'ingrés mínim vital i el Servei Públic Aragonès d'Inclusió Social. (BOA, núm. 128, 30/6/2020).

1.4.3 Astúries

[Llei 1/2003, de 24 de febrer](#), de serveis socials, modificada per la [Llei 9/2015, de 20 de març](#). (BOE, núm. 126, 27/5/2015, p. 45322-45327).

[Llei 4/2005, de 28 d'octubre](#), de salari social bàsic. (BOE, núm. 310, 28/12/2005, p. 42601-42607).

[Llei 3/2019, de 15 de març](#), sobre acció concertada amb entitats sense ànim de lucre d'iniciativa social per a la prestació de serveis socials. (BOE, núm. 108, 6/5/2019, p. 48023-48039).

1.4.4 Cantàbria

[Llei 2/2007, de 27 de març](#), de drets i serveis socials. (BOE, núm. 94, 19/4/2007).

1.4.5 Castella i Lleó

[Llei 16/2010, de 20 de desembre](#), de serveis socials de Castella i Lleó. (BOE, núm. 7, 8/1/2011, p. 1756-1803).

[Decret legislatiu 1/2014, de 27 de febrer](#), pel qual s'aprova el text refós de les normes legals vigents en matèria de condicions d'accés i gaudi de la prestació essencial de la renda garantida de ciutadania de Castella i Lleó. (BOCL, núm. 42, 3/3/2014).

1.4.6 Castella - la Manxa

[Decret 179/2002, de 17 de desembre](#), de desenvolupament de l'ingrés mínim de solidaritat, ajudes d'emergència social i prestacions econòmiques a favor de col·lectius desfavorits, i de la col·laboració i cooperació en matèria de serveis socials. (DOCM, núm. 158, 20/12/2002).

[Llei 2/2007, de 27 de març](#), de drets i serveis socials. (BOE, núm. 94, 19/4/2007).

[Llei 14/2010, de 16 de desembre](#), de serveis socials de Castella - la Manxa. (BOE, núm. 38, 14/2/2011, p. 15496-15540).

1.4.7 Ceuta

[Reglament de 30 de setembre de 2010](#), de l'ingrés mínim d'inserció social (IMIS).

1.4.8 Extremadura

[Llei 5/2019, de 20 de febrer](#), de renda extremeña garantida. (BOE, núm. 61, 12/3/2019, p. 23355-23374).

1.4.9 Galícia

[Llei 13/2008, de 3 de desembre](#), de serveis socials de Galícia, modificada per la [Llei 8/2016, de 8 de juliol](#). (BOE núm. 217, 8/9/2016, p. 64560- 64565).

1.4.10 Illes Balears

[Llei 4/2009, d'11 de juny](#), de serveis socials de les Illes Balears, modificada per la [Llei 10/2013, de 23 de desembre](#). (BOE, núm. 20, 23/1/2014, p. 4183-418).

[Decret 48/2017, de 27 d'octubre](#), pel qual s'estableixen els principis generals als quals s'han de presentar els concerts socials.

[Llei 12/2018, de 15 de novembre](#), de serveis a les persones en l'àmbit social de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. (BOE, núm. 294, 6/12/2018, p. 119920-119936).

[Decret llei 10/2020, de 12 de juny](#), de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears. (BOE, núm. 195, 17/7/2020, p. 52589-52624).

1.4.11 Illes Canàries

[Llei 1/2007, de 17 de gener](#), per la qual es regula la prestació canària d'inserció. (BOE, núm. 50, 27/2/2007, p. 8286-8296).

[Llei 16/2019, de 2 de maig](#), de serveis socials de Canàries. (BOE, núm. 141, 13/6/2019, p. 61699-61773).

1.4.12 La Rioja

[Llei 7/2009, de 22 de desembre](#), de serveis socials de La Rioja. (BOE, núm. 14, 16/1/2010, p. 3808-3852).

1.4.13 Múrcia

[Llei 3/2003, de 10 d'abril](#), del Sistema de Serveis Socials de la Regió de Múrcia, modificada per la [Llei 16/2015, de 9 de novembre](#). (BOE núm. 284, 27/11/2015, p. 112072- 112077).

[Decret 10/2018, de 14 de febrer](#), pel qual s'estableix el règim jurídic dels concerts socials a la Regió de Múrcia en els serveis socials especialitzats en els sectors de la gent gran i les persones amb discapacitat. (BORM, núm. 49, 28/2/2018).

[Decret 62/2019, de 3 de maig](#), pel qual s'estableix el règim jurídic dels concerts socials a la Regió de Múrcia en matèria de protecció i reforma del menor. (BORM, núm. 105, 9/5/2019).

1.4.14 Navarra

[Llei foral 15/2006, de 14 de desembre](#), de serveis socials. (BOE, núm. 27, 31/01/2007).

[Llei 13/2018, de 26 de desembre](#), de concerts socials per a la prestació de serveis a persones en els àmbits social, sanitari i sociosanitari a Extremadura. (BOE, núm. 35, 9/2/2019, p. 12603-12618).

[Llei foral 13/2017, de 16 de novembre](#), de concerts socials en els àmbits de salut i serveis socials. (BOE, núm. 310, 22/12/2017).

1.4.15 País Basc

[Llei 12/2008, de 5 de desembre](#), de serveis socials. (BOE, núm. 242, 7/10/2011, pàg. 105335-105396).

1.4.16 València

[Llei 3/2019, de 18 de febrer](#), de serveis socials inclosius de la Comunitat Valenciana (BOE, núm. 61, 12/3/2019, p. 23249-23349).

[Llei 7/2017, de 30 de març](#), sobre actuació concertada per a la prestació de serveis a les persones en l'àmbit sanitari. (BOE, núm. 112, 11/5/2017).

2 Ciutat i cures

2.1 Polítiques socials generals i gestió de serveis públics

2.1.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

Ajuntament de Barcelona. (2020). [Pacte per Barcelona. Un nou impuls per la ciutat](#). [Mesura de govern específica que té per objecte superar la crisi de la COVID-19 i generar un nou impuls per la ciutat des de tots els àmbits que contribueixi a la seva recuperació social i econòmica i que suposi la implicació i la corresponsabilitat dels principals actors polítics, socials, econòmics i cívics de la ciutat. Aprovada l'abril del 2020].

Ajuntament de Barcelona. Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB). (2016). [Pla de salut mental de Barcelona \(2016-2022\)](#). Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona. Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI. (2020). [Mesura de govern. Pla de Xoc Social 2020](#). [Aquest pla de xoc, aprovat l'octubre de 2020, té per objecte fer front als efectes de la COVID-19. S'articula al voltant de set eixos, que impliquen diverses àrees de l'Ajuntament. Eix 1: fer front a l'emergència habitacional. Eix 2: garantir la cobertura de drets bàsics. Eix 3: oferir acompanyament emocional. Eix 4: fer front a la violència masclista. Eix 5: garantir el dret a la cura i acompanyar la xarxa comunitària de la ciutat. Eix 6: promoure la inserció i els drets laborals. Eix 7: garantir els drets de la infància i l'adolescència].

Ajuntament de Barcelona. Consell de Governança de l'Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva. (2020). [Reprogramació de l'Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials a Barcelona 2017-2030: el Pla d'actuació de l'acord ciutadà 2020-2022 \(PAAC 20-22\)](#). [La irrupció de la pandèmia de COVID-19 i les posteriors mesures de reducció de l'activitat social, laboral i productiva han accelerat l'increment de la pobresa i les desigualtats socials a Barcelona. Davant d'aquesta situació, el 19 de novembre de 2020 el Consell de Governança va aprovar la reprogramació de l'[Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials de Barcelona 2017-2027](#) i el Pla d'actuació de l'acord ciutadà 2020-2022].

Ajuntament de Barcelona. Consell Municipal de Benestar Social (CMBS). (2020). [Les polítiques socials municipals davant l'impacte de la COVID-19. Aportacions del Consell Municipal de Benestar Social](#). [Document de síntesi adoptat amb les propostes de prioritització dels diferents grups de treball per les polítiques socials municipals (juny de 2020)].

Amnistia Internacional. (2020). [Informe 2020/21. La situació de los derechos humanos en el mundo](#). Amnistia Internacional. [L'informe dedica les pàgines 187-190 a analitzar la situació dels drets humans a l'Estat espanyol. Entre altres fets, denuncia les diverses vulneracions de drets humans que hi van patir determinats col·lectius durant la pandèmia i, molt especialment, durant el confinament: el personal sanitari, les persones grans (sobretot les confinades a residències), les dones en risc de patir violència de gènere, les persones sense llar, les migrades o les refugiades].

- Arriba González de Durana, Ana, i Rodríguez Cabrero, Gregorio. (2019). [El papel de las políticas sociales en la salida de la crisis](#). Dins Guillermo Fernández Maíllo (coord.), *VIII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España* (p. 303-396). Fundación FOESSA (Fomento de Estudios Sociales y de Sociología Aplicada) - Cáritas Española.
- Barrera, Joan, González, Pepa, Marquès, Isabel, Soler, Armand, i Vallejo, Dolors. (2020). [Informe sobre les desatencions a la ciutadania en temps de pandèmia](#). Santa Coloma de Gramenet: Fòrum de Síndics, Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya (Fòrum SD).
- Berenguer i Maimó, Lluís, Pozo Querol, Maite, Salinas Salinas, Maria, Serra i Amengual, Pere, i Sisó Almirall, Ramon. (2021). [Urbanismo y hábitats](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 10a sessió del fòrum de debat "Cap a una societat cuidadora", del 23 de març de 2021).
- Corcobado Romo, Joaquín, Barrionuevo López, Christian Javier, Calvo de Mora González, María Jesús, De Frutos González, Javier, i Vicente González, Emiliana. (2021). [Legal](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 12a sessió del fòrum de debat "Cap a una societat cuidadora", del 20 d'abril de 2021). [Dossier parcialment dedicat a les persones grans].
- Elvira Martínez, David, Bohigas Santasusagna, Lluís, López Casasnovas, Guillem, i Torrens Mèlich, Lluís. (2021). [Economía de los cuidados](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 7a sessió del fòrum de debat "Cap a una societat cuidadora", del 4 de febrer de 2021). [Dossier parcialment dedicat a les persones grans].
- Fouce Fernández, Guillermo, Barbero Guitérrez, Javier, Martínez Domene, Manuel, Reinares López, Iván, i Rubio Giner, Rosa. (2021). [Política municipal](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a l'11a sessió del fòrum de debat "Cap a una societat cuidadora", del 6 d'abril de 2021). [Dossier parcialment dedicat a les persones grans].
- Fundación FOESSA (Fomento de Estudios Sociales y de Sociología Aplicada). (2020). [Informe 2020: Distancia social y derecho al cuidado](#). (Col·lecció Análisis y Perspectivas). [Vegeu-ne el resum executiu en [aquest enllaç](#)].
- Generalitat de Catalunya. Agència de Salut Pública de Catalunya. (2021). [Guia de prescripció d'actius comunitaris. Programa prescripció social i salut \(PSS\)](#). Agència de Salut Pública de Catalunya. [La prescripció social consisteix a promoure, des del sistema sanitari, l'accés a recursos de la comunitat. Es tracta d'oferir alternatives a la medicalització dels malestars de la vida quotidiana a persones en les quals la medicina tradicional té un benefici escàs i que perceben manca de participació social o sentiment de solitud o que estan en situació de risc d'aïllament social o d'exclusió].
- Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i Associació Economia Social Catalunya. (2020). [Bases de la llei d'economia social i solidària. Impuls normatiu d'un marc normatiu que reconegui l'economia social i solidària i la seva voluntat per transformar l'economia](#).
- Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (2020). [Recomanacions del grup assessor per impulsar el futur model de promoció de l'autonomia i atenció a les persones que precisin suport de llarga durada en l'entorn comunitari a Catalunya. Resum executiu](#).
- Govern d'Espanya. Presidència del Govern. (2020). [Plan de recuperación, transformación y resiliencia](#). [Aquest pla, aprovat l'octubre de 2020, té per objecte recuperar el creixement de l'economia i el benestar de la societat espanyola greument deteriorats arran de la COVID-19 de manera que el país pugui respondre als reptes de la propera dècada. Dissenyat per als tres propers anys, s'estructura sobre quatre línies de treball transformadores: la transició ecològica, la transformació digital, la igualtat de gènere i la cohesió social i territorial. Inspirat en l'[Agenda del Canvi](#), l'[Agenda 2030](#) i els [Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides](#), mobilitzarà el 50% dels recursos de què disposa l'Estat espanyol per virtut de l'instrument [Next Generation EU](#)].

- Ledesma Castelltort, Albert, Amblàs Novellas, Jordi, Civeira, Emilia, i Gómez Cañedo, Julio. (2020). [*El médico y los cuidados*](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 3a sessió del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 18 de novembre de 2021).
- Lima Fernández, Ana Isabel, Gutiérrez Pascual, Manuel, Moreno Ródenas, Pedro, Pastor Seller, Enrique, i Sánchez Córdoba, Ana. (2021). [*Innovación social*](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 8a sessió del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 17 de febrer de 2021) [Dossier parcialment dedicat a les persones grans].
- Nacions Unides. (2020). [*Documento de políticas: La COVID-19 en un mundo urbano*](#).
- Nacions Unides. (2020). [*United Nations Comprehensive Response to COVID-19. Saving Lives, Protecting Societies, Recovering Better*](#).
- Organització per la Cooperació Econòmica i el Desenvolupament (OCDE). (2020). [*Combating COVID-19's effect on children*](#). París: OCDE.
- Segura Benedicto, Andreu, Cubillo Llanes, Jara, González López-Valcárcel, Beatriz, March Llull, Sebastià, Márquez Calderón, Soledad, i Robles del Olmo, Bernabé. (2021). [*Salud pública*](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 4a sessió del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 21 de gener de 2021).
- Segura Talavera, Cristina, Pinazo Herrandis, Sacramento, Quiles Martínez, Albert, i Yanguas, Javier. (2020). [*Soledad o aislamiento doloroso*](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 2a sessió del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 3 de novembre de 2020). [Dossier parcialment dedicat a les persones grans].
- Síndic de Greuges de Catalunya. (2020). [*Salut i drets en la crisi de la COVID-19*](#).
- Tornos Mas, Joaquín, i Galán Galán, Alfredo (2007). [*La configuración de los servicios sociales como servicio público. Derecho subjetivo de los ciudadanos a la prestación del servicio*](#). Ministeri de Treball i Afers Socials.
- Unió Europea. (2017). [*European Pillar of Social Rights*](#).
- Unió Europea, Comissió Europea. (2017). [*Document de reflexió sobre la dimensió social d'Europa*](#). Comissió Europea.
- Via Redons, Josep Maria, Bengoa Rentería, Rafael, Berenguer Maimó, Joan, García Navarro, José Augusto i Pané Mena, Olga (2021). [*Modelo sanitario*](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 5a sessió del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 6 d'abril de 2021).

2.1.2 Bibliografia principal

- Abel, Julian, i Clarke, Lindsay. (2020). [*The Compassion Project: A case for hope & humankindness from the town that beat loneliness*](#). Octopus Publishing Group.
- Aguado Cudolà, Vicenç (coord.). (2008). [*El sistema de serveis socials a Catalunya: garantir drets, prestar serveis*](#). Institut d'Estudis Autònoms.
- Alonso Seco, José María. (2017). Las nuevas leyes autonómicas de servicios sociales: hacia un reconocimiento progresivo de los servicios sociales como derechos subjetivos. *Revista General del Derecho Administrativo*, 45.
- Alonso Seco, José María. (2019). [*La política social como realización de derechos sociales*](#). Tirant Humanidades.
- Alonso Seco, José María, i Alemán Bracho, Carmen. (2020). [*El sistema de servicios sociales: nuevas tendencias en España*](#). Tirant lo Blanch.

- Anaut Bravo, Sagrario, Carbonero Bravo, Domingo, i Lopes dos Santos, Cristina. (2019). [El sistema de servicios sociales en España](#). Aranzadi.
- Barragué. Borja (coord.), i Zalakain, Joseba (dir.). (2017). *Repensar las políticas sociales. Predistribución e inversión social*. Editorial Grupo 5.
- Bauzá Martorell, Felio José. (2018). [Convenios particulares: límites entre contrato, convenio y subvención](#). *Revista General de Derecho Administrativo*, 48.
- Bernal Blay, Miguel Ángel. (2018). La contratación de servicios a las personas. Dins Isabel Gallego Corcóles i Eduardo Gamero Casado (coord.), *Tratado de contratos del sector público* (vol. 3) (p. 2841-2874). Tirant lo Blanch.
- Bernal Blay, Miguel Ángel. (2018). [El desarrollo autonómico de la normativa sobre contratos públicos](#). *Revista Aragonesa de Administración Pública*, 18, 91-138.
- Boldú Alfonso, Maite, Casademont Falguera, Xavier, i Ginesta Rey, Mercè. (2020). [Qui governa els serveis socials en el món local](#). Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.
- Calvo Vérguez, Juan. (2019). La proyección de la nueva Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del sector público, sobre el ámbito de la Economía social: un nuevo marco regulatorio para las entidades del tercer sector. *Revista Aranzadi Doctrinal*, 4.
- Chinchilla, Izaskun. (2020). [La ciudad de los ciudadanos](#). Los Libros de la Catarata. [El privilegi del qual han gaudit les activitats productives i els qui les exerceixen ha portat a negar les diverses característiques dels seus habitants i el caràcter multidimensional de la ciutat i s'ha convertit en un principi cultural i una pràctica política. Aquesta constatació fa recaure sobre els qui dissenyen i governen la ciutat una gran responsabilitat: les seves decisions i la seva gestió reparteixen les oportunitats de manera desigual entre els habitants. Aquest llibre ens convida a repensar els models arquitectònics i urbanístics prioritzant no tant el saber tècnic com la seva dimensió pública i cívica].
- Cueto Pérez, Miriam. (2018). La continuidad del concierto sanitario tras la Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del Sector Público. Dins Francisco Javier Jiménez de Cisneros Cid (dir.), *Libro homenaje al profesor Ángel Menéndez Reixach* (p. 885-912). Aranzadi Thomson Reuters.
- De le Court, Alexandre. (2019). [Sufficiency of Social Security Benefits: In Search of Legal Criteria](#). Sisena Conferència de la Xarxa per a la Regulació del Treball Digne. Ginebra, Suïssa, 8-10 de juliol de 2019.
- De los Cobos Arteaga, Francisco. (2015). [Las caras de la vulnerabilidad social. La insuficiencia de las protecciones y del reconocimiento en las sociedades postindustriales](#). *Praxis sociológica*, 19, 187-210.
- Del Pino, Eloísa, i Rubio Lara, María Josefa (dir.). (2016). [Los estados de bienestar en la encrucijada. Políticas sociales en perspectiva comparada](#) (2a ed.). Tecnos.
- Del Pozo, Joan Manuel. (2019). [Ciudades de valores, ciudades valiosas. Un ensaig d'ètica urbana](#). Barcino.
- Domínguez Martín, Mónica. (2019). [Los contratos de prestación de servicios a las personas. Repensando las formas de gestión de los servicios sanitarios públicos tras las Directivas de contratos de 2014 y la Ley 9/2017 de contratos del Sector Público](#). *Revista General de Derecho Administrativo*, 50.
- Engster, Daniel, i Hamington, Maurice (ed.). (2015). [Care Ethics and Political Theory](#). Oxford University Press.
- Ezquerro Huerva, Antonio (coord.). (2012). *El marco jurídico de los servicios sociales en España. Realidad actual y perspectivas de futuro*. Atelier.
- Ezquerro Huerva, Antonio. (2017). [Las repercusiones de la crisis económica en el sector de los servicios sociales](#). *Revista Jurídica de Asturias*, 40, 83-105.

- Fantova Azcoaga, Fernando. (2017). [Los cuidados como eje para la transformación de las políticas sociales](#). *Documentación Social*, 187, 71-89.
- Farnsworth, Kevin, i Irving, Zoë (ed.). (2015). [Social Policy in Times of Austerity. Global Economic Crisis and the New Politics of Welfare](#). Policy Press.
- Forns i Fernández, Maria Victòria. (2018). [El model de prestació dels serveis socials de Catalunya basat en la persona des de la perspectiva local: sistema organitzatiu i competencial de la postcrisi](#). Atelier.
- Forns Fernández, Maria Victòria (ed.), i Anleu Hernández, Claudia María (coord.). (2020). [La protección jurídica de la atención a las personas en materia de servicios sociales. Una perspectiva interdisciplinar](#). Atelier.
- Fòrum de Síndics, Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya (FòrumSD). (2019). [El dret a ser empadronat i la bona administració. Legalitat, polítiques públiques i bones pràctiques](#).
- Fòrum de Síndics, Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya (FòrumSD). (2020). [Els drets de proximitat en temps de COVID](#).
- Fuentes Gasó, Josep Ramon. (2020). El règim jurídic de la provisió de serveis d'atenció a les persones a Catalunya: el concert social després de les Directives de contractació pública. Dins Maria Victòria Forns Fernández (ed.), [La protección jurídica de la atención a las personas en materia de servicios sociales. Una perspectiva interdisciplinar](#) (p. 201-229). Atelier.
- Gallego Anabitarte, Alfredo. (1980). La acción concertada: nuevas y viejas técnicas jurídicas de la administración. Contribución a la distinción entre la resolución y el contrato administrativo. Dins *Libro homenaje al profesor Juan Galván Escutia* (p. 191-262). Universitat de València.
- García Roca, Joaquín. (2006). [Memorias silenciadas en la construcción de los servicios sociales](#). *Cuadernos de Trabajo Social*, 19, 197-212.
- Garrido Juncal, Andrea. (2017). [Las nuevas formas de gestión de los servicios sociales: elementos para un debate](#). *Revista Catalana de Dret Públic*, 55, 84-100. <http://doi.org/10.2436/rcdp.i55.2017.3007>.
- Garrido Juncal, Andrea. (2020). *Los servicios sociales en el siglo XXI. Nuevas tipologías y formas de prestación*. Aranzadi Thomson Reuters.
- Gelsthorpe, Loraine, Mody, Perveez, i Sloan, Brian (ed.). (2020). *Spaces of Care*. Hart Publishing.
- Gimeno Feliú, José María. (2018). [La colaboración público-privada en el ámbito de los servicios sociales y sanitarios dirigidos a las personas. Condicionantes europeos y constitucionales](#). *Revista Aragonesa de Administración Pública*, 52, 12-65.
- Gomà, Ricard, i Ubasart, Gemma (coord.). (2021). [Vidas en transición. \(Re\)construir la ciudadanía social](#). Tecnos. (Col·lecció Biblioteca Universitaria).
- Gómez-Batiste, Xavier, Mateu, Sílvia, Serra-Jofre, Susagna, Molas, Magda, Mir-Roca, Sarah, Amblàs, Jordi, Costa, Xavier, Lasmarías, Cristina, Serrarols, Marta, Solà-Serrabou, Alvar, Calle, Candela, i Kellehear, Allan. (2018). [Compassionate communities: design and preliminary results of the experience of Vic \(Barcelona, Spain\) caring city](#). *Annals of Palliative Medicine*, 7 (2), S32-S41.
- Heier, Jorma. (2020). Democratic Inclusion Through Caring Together with Others. Dins Lizzie Ward i Petr Urban (ed.), [Care Ethics, Democratic Citizenship and the State](#) (p. 53-76). Palgrave Macmillan.
- Held, Virginia. (2005). [The Ethics of Care: Personal, Political, and Global](#). Oxford University Press.
- Jaraíz Arroyo, Germán. (2018). [Bienestar social y políticas públicas. Retos para pactar el futuro](#). Los Libros de la Catarata.

- Jimena Quesada, Luis. (2014). Sostenibilidad y efectividad de los derechos sociales. Incluso en tiempos de crisis. Dins Carlos Luis Alfonso Mellado, Luis Jimena Quesada i María del Carmen Salcedo Beltrán, *La jurisprudencia del Comité Europeo de Derechos Sociales frente a la crisis económica* (p. 13-48). Bomarzo.
- Lazo Vitoria, Ximena. (2019). [Un cambio de rumbo en la prestación de los servicios sociales en Asturias](#). *Revista Jurídica de Asturias*, 42, 73-88.
- López-Veiga Brea, Jorge. (2017). La contratación pública de servicios a las personas tras la aprobación de las Directivas europeas de cuarta generación. Un nuevo horizonte en las políticas sociales autonómicas. *Revista Gallega de Administración Pública*, 53, 441-463.
- Manent Alonso, Luis. (2019). El desconcierto de la acción concertada. Dins Enrique Ortega Burgos (dir.) i Luis Moll Fernández (coord.), *Actualidad administrativa* (p. 441-463). Tirant lo Blanch.
- Menéndez Sebastián, Eva María. (2020). [El contrato de servicios con prestaciones directas a la ciudadanía como modalidad de gestión indirecta de servicios públicos](#). *Revista de Administración Pública*, 212, 375-400.
- Míguez Macho, Luis. (2015). Las distinciones entre las concesiones de servicios y otros contratos públicos a la luz de la Directiva 2014/23/UE: repercusiones para el Derecho español. Dins *Las nuevas directivas de contratación pública. Ponencias sectoriales. X Congreso Asociación Española Profesores de Derecho Administrativo* (p. 345-409). Aranzadi Thomson Reuters.
- Míguez Macho, Luis, Almeida Cerrada, Marcos, i Santiago Iglesias, Diana. (2011). La génesis de los modernos servicios sociales: la beneficencia pública. Dins María Zambonino Pulito (coord.), *Nacimiento y desarrollo de la administración moderna: la libertad de comercio: pasado y presente. Los grandes maestros del Derecho Administrativo* (p. 335-345). Instituto Andaluz de Administración Pública.
- Milan, Stefania, Treré, Emiliano, i Masiero, Silvia (ed.). (2021). [COVID-19 from the Margins. Pandemic Invisibilities, Policies and Resistance in the Datafied Society](#). Institute of Network Cultures.
- Núñez Lozano, María del Carmen. (2018). [El concierto social para la prestación de los servicios sociales: Crónica de su reconducción a la legislación de contratos](#). *Revista Andaluza de Administración Pública*, 101, 495-506.
- Organització Mundial de la Salut (OMS). (2018). [Age-Friendly environments in Europe: Indicators, monitoring and assessments](#).
- Pizarro Nevado, Rafael. (2020). [El concierto social para la prestación de la atención temprana infantil en Andalucía](#). *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, 14, 88-103.
- Rodríguez Cabrero, Gregorio. (2011). [Políticas sociales de atención a la dependencia en los regímenes de bienestar de la Unión Europea](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 29 (1), 13-42.
- Rodríguez Santiago, José María. (2007). *La administración del Estado social*. Marcial Pons.
- Ruiz-Huerta Carbonell, Jesús, Loscos Fernández, Javier, i Ayala Cañón, Luis. (2016). *Estado del bienestar y sistemas fiscales en Europa*. Consejo Económico y Social de España.
- Salas, Javier. (1968). [El régimen de acción concertada](#). *Revista de Administración Pública*, 56, 435-484.
- Segura, Andreu, i Puyol, Àngel (coord.). (2018). [Prioridades y políticas sanitarias](#). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 48. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Sennett, Richard. (2019). [Construir i habitar. Ètica per a la ciutat](#). Arcàdia. [Aquest assaig explora la relació entre la manera com es construeixen (i es planegen) les ciutats i com hi viu la gent, partint de l'antiga Atenes per arribar al Xangai del segle XXI. Richard Sennett defensa la idea de "ciutat oberta" (plural, contradictòria i flexible) com a alternativa a la de "ciutat tancada" (segregada, normativitzada i

controlada) que s'ha estès des del nord global fins a les aglomeracions del sud global. I, sobretot, l'autor convida a planificar la ciutat per fer-la vivible, en tota la seva complexitat i diversitat, i a compartir un compromís ètic col·lectiu per fer-ho possible].

- Stuckler, David, i Bassu, Sanjay. (2013). [*Por qué la austeridad mata. El coste humano de las políticas de recorte*](#). Santillana. [Aquest llibre defensa que només un sistema més just i igualitari, acompanyat de polítiques intel·ligents que reforcin les xarxes públiques de protecció, garantirà el benestar de les nostres societats. Fins i tot davant les pitjors catàstrofes econòmiques, els efectes negatius en la salut pública poden evitar-se. És la mala gestió dels governs, la que pot conduir a un desastrós saldo de tragèdies humanes].
- Subirats, Joan. (2016). [*El poder de lo próximo. Las virtudes del municipalismo*](#). Los Libros de la Catarata.
- Tornos Mas, Joaquín. (2004). [*Significación y consecuencias jurídicas de la consideración de los servicios sociales como servicio público*](#). *Cuadernos de Derecho Local*, 6, 7-18.
- Urban, Petr. (2020). Organizing the Caring Society: Toward a Care Ethical Perspective on Institutions. Dins Lizzie Ward i Petr Urban (ed.), [*Care Ethics, Democratic Citizenship and the State*](#) (p. 277-306). Palgrave Macmillan.
- Valdivia, Blanca. (2019). [*Del urbanismo androcéntrico a la ciudad cuidadora*](#). *Hábitat y Sociedad*, 11, 65-84.
- Vaquer Caballería, Marcos. (2000). [*Los servicios atinentes a la persona en el Estado social*](#). *Cuadernos de Derecho Público*, 11, 31-72.
- Vaquer Caballería, Marcos. (2002). *La acción social (un estudio sobre la actualidad del Estado social de Derecho)*. Tirant lo Blanch.
- Villar Rojas, Francisco José. (2005). [*Formas de gestión de los servicios sociales. En particular, la vinculación de gestores privados al sistema público mediante conciertos y convenios*](#). *Documentación Administrativa*, 271-272, 389-412.
- Villar Rojas, Francisco José. (2012). Iniciativa privada y prestación de servicios sociales. Las redes o sistemas públicos de servicios sociales. Dins Antonio Ezquerro Huerva (coord.), *El marco jurídico de los servicios sociales en España. Realidad actual y perspectivas de futuro* (p. 87-120). Atelier.
- Ward, Lizzie, i Urban, Petr (ed.). (2020). [*Care Ethics, Democratic Citizenship and the State*](#). Palgrave Macmillan.
- Ward, Lizzie, Ray, Mo, i Tanner, Denise. (2020). [*Understanding the Social Care Crisis in England Through Older People's Lived Experiences*](#). Dins Lizzie Ward i Petr Urban (ed.), [*Care Ethics, Democratic Citizenship and the State*](#) (p. 219-239). Palgrave Macmillan.
- ### 2.1.3 Bibliografia secundària
- Caram, Lucía, Lluch, Enrique, Sellarès, Bernat, i Bernat Suñer, Adela. (2021). [*Repensar l'economia a partir de la pandèmia*](#). Editorial Claret i Justícia i Pau. (Col·lecció Oikos, núm. 2).
- Cristianisme i Justícia. (2020). [*Reflexió de cap d'any. Postpandèmia: una oportunitat per a la fraternitat*](#). *Papers*, 256; suplement del *Quadern CJ*, 221. Cristianisme i Justícia.
- Flaquer, Jaume. (2020). [*Coronavirus: una sola humanitat, una vulnerabilitat compartida*](#). *Papers*, 253; suplement del *Quadern CJ*, 218. Cristianisme i Justícia.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Salut (17 de març de 2021). [*Catalunya és pionera en la implementació de la prescripció social a l'atenció primària*](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Laguna Matute, José. (2021). [*Cuidadanía. Del contrato social al pacto de cuidados*](#). PPC Editorial.

- Latorre, Juan Ignacio, i Achondo, Pedro Pablo. (4 de juny de 2020). [Hacia una política del cuidado ciudadano](#). [Apunt de blog]. *El mostrador*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Lobo, Ramón. (2020). [Las ciudades evanescentes. Miedos, soledades y pandemias en un mundo globalizado](#). Península.
- Lobo, Ramón. (16 d'octubre de 2020). [Las ciudades evanescentes: las comunidades se desmoronaban... y llegó el coronavirus](#). *InfoLibre*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Mateos, Òscar. (2021). [El shock pandèmic](#). *Quadern CJ*, 221. Cristianisme i Justícia.
- Oliver Olivé, Lali. (25 de desembre de 2020). [Solidaritat i esperança en temps de crisi](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Oliveres, Arcadi. (2021). [Paraules d'Arcadi. Què hem après del món i com podem actuar](#). Angle.
- Rovira Martínez, Marta. (2021). [Ada Ferrer: “Durant la pandèmia ningú no s’ha preocupat de la felicitat de les persones”](#). Entrevista a *Pensem.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Social.cat. (11 de desembre de 2020). [La Taula del Tercer Sector confia que la llei del sector sigui una de les primeres iniciatives de la pròxima legislatura](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Torres Pérez, Pepa. (2019). [La revolució de les cures](#). *Papers*, 247; suplement del *Quadern CJ*, 213. Cristianisme i Justícia.
- Torres Pérez, Pepa. (2020). [Teología en las periferias. De amor político y cuidados en tiempos de incertidumbre](#). Editorial San Pablo. (Col·lecció Periferias).
- Unió Europea, Parlament Europeu. (10 de maig de 2019). [Europa social: ¿cuál es la política social de la UE?](#) *Noticias Parlamento Europeo*. [Consulta: 22 d'abril de 2020].

2.2 Polítiques de reconeixement i redistribució de les cures i polítiques d'usos del temps

2.2.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

- Ajuntament de Barcelona. Consell Municipal d'Immigració de Barcelona (CMIB). (2017). [Propostes per a la dignificació i sensibilització en l'àmbit del treball de la llar i la cura de les persones](#).
- Ajuntament de Barcelona. Direcció de desenvolupament socioeconòmic de proximitat de Barcelona Activa i InTime. (2019). [Guia d'orientació per uns horaris més productius i saludables. Suport a l'assessorament en matèria de reforma horària](#).
- Ajuntament de Barcelona. Grup de treball de la Comissió de seguiment del Pla d'Igualtat 2011-13. (2015). [Guia de conciliació de la vida personal i laboral. Mesures a l'Ajuntament de Barcelona](#). [És una de les accions previstes al Pla d'igualtat d'oportunitats 2011-2013].
- Ajuntament de Barcelona. Quarta Tinència d'Alcaldia de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI. (2021). [Mesura de govern d'economia feminista: per a la millora de les condicions econòmiques, socials i laborals de les ocupacions més feminitzades i precaritzades](#). [Amplia els mecanismes municipals per defensar els drets laborals de les dones, especialment en els sectors més feminitzats i precaris, com el treball de la llar i de la cura, la neteja, el sector tèxtil, l'atenció al públic, l'acció social i l'estètica i el benestar].
- Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Feminismes i LGTBI, Departament de Transversalitat de Gènere. (2016). [Pla per la justícia de gènere \(2016-2020\)](#). [És la primera política municipal de la ciutat de Barcelona que aspira a la redistribució de les tasques domèstiques i de cura, alhora que emfasitza la necessitat que la cura es faci sostenible en l'àmbit privat i que es redistribueixi cap als àmbits públic i comunitari. Al seu torn, el pla situa la vida quotidiana al centre de l'acció política municipal i estableix

- l'objectiu de garantir bones condicions de vida per a totes les persones a partir del reconeixement i la valoració de tots els treballs necessaris per a la subsistència, la reproducció i el benestar de la població].
- Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Feminismes i LGTBI i Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum. (2017). [Mesura de govern per una democratització de la cura \(2017-2022\)](#). [Aquesta mesura és fruit del treball [Economia de les cures i política municipal: cap a una democratització de la cura a la ciutat de Barcelona](#)].
- Boada, Cristina, Mas, Eva, Miñarro, Eva, i Riudor, Xavier. (2018). [Polítiques de suport a les famílies. Informe aprovat pel Ple del Consell de Treball, Econòmic i Social en la sessió ordinària del dia 17 de desembre del 2018](#). Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (CTESC). (Col·lecció Estudis i Informes, núm. 52). [L'informe del CTESC desgrana la situació actual de les polítiques de suport a la família a Catalunya i a Europa i analitza dades i factors sociodemogràfics. A partir de les consideracions detectades, es presenta un seguit de recomanacions per al disseny de noves polítiques públiques].
- Brullet, Cristina (coord.). (2009). [Temps i cura. La corresponsabilitat social de la cura a la vida quotidiana](#). Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania.
- Brullet, Cristina. (2010). [Temps, cura i ciutadania. Corresponsabilitats privades i públiques](#). Ajuntament de Barcelona, Regidoria d'Usos del Temps.
- Cadafalch Rabasa, Marc. (2014). [Els cuidadors familiars. Repte pendent del sistema de la dependència](#). Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Col·lecció Debats Catalunya Social, núm. 56).
- Carrasquer Oto, Pilar, Rodríguez-Soler, Joan, i Do Amaral Pinto, Mariana. (2020). [Temps de treball i corresponsabilitat](#). Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.
- Ezquerria, Sandra, i Mansilla, Elba. (2018). [Economia de les cures i política municipal: cap a una democratització de la cura a la ciutat de Barcelona](#). Ajuntament de Barcelona. (Col·lecció Estudis, Temps i Cures). [A través d'una sèrie d'entrevistes qualitatives, aquest treball explora la realitat personal de les persones receptores i proveïdores de cures i la manera com s'organitzen socialment a la ciutat de Barcelona. L'objectiu de l'estudi és col·locar la cura en el centre de les prioritats polítiques, socials i econòmiques de la ciutat i redistribuir-les. D'aquest treball i del procés que el va acompanyar en va resultar un conjunt de propostes, recomanacions i actuacions recollides a la [Mesura de govern per a la democratització de la cura \(2017-2020\)](#) de l'Ajuntament de Barcelona].
- Generalitat de Catalunya. Consell Assessor per a la Reforma Horària (CARH). (2018). [Dictamen del Consell Assessor per a la reforma horària sobre les conseqüències de la supressió del canvi horari i el fus horari més beneficiós](#).
- Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. (2017). [Pacte per a la reforma horària. Objectiu 2025](#).
- Generalitat de Catalunya. Oficina per a la Reforma Horària. (2020). [Pla Viure Millor. Pla de transició cap a la reforma horària](#). [Pla pioner per promoure polítiques del temps i de reforma horària. Sosté que com més bon ús del temps fem, més bona qualitat de vida tindrem].
- Herrera, Diego, Mas, Eva, Olivella, Marta, Riudor, Xavier, i Villar, Virgina. (2015). [La gestió del temps del treball remunerat en el context de la reforma horària](#). Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (CTESC). (Col·lecció Estudis i Informes, núm. 37).
- Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP). (2019). [Estudi comparatiu: models de provisió de cures a les persones i de suport a la llar](#). Ajuntament de Barcelona. (Col·lecció Estudis Temps i Cures). [El document explora i analitza diferents models d'intervenció en l'economia de les cures i la llar amb l'objectiu de generar nous models d'intervenció i abordar que promoguin la universalitat, la dignificació i la sostenibilitat d'aquests serveis].
- Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (EIGE). (2020). [Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States Area F — Women and the economy:](#)

- [*care responsibilities and insecure jobs limit women's empowerment*](#). EIGE. [Segons l'EIGE, les responsabilitats vinculades a les cures i la inseguretat laboral limiten l'apoderament de les dones. Per fer-hi front, aquest institut recomana als estats membres garantir la disponibilitat de serveis de cura d'alta qualitat que siguin assequibles per a tots els nivells socioeconòmics i englobin tant la cura dels infants com la cura de les persones grans, entre d'altres. En aquest sentit, la provisió de cures, sigui pública o privada, és aquella que està dirigida a atendre les necessitats físiques, psicològiques, emocionals i materials de les persones en el seu desenvolupament humà].
- Legarreta, Matxalen, i Sagastizabal, Marina. (2020). [*Temps, ciutadania i desigualtats. Una aproximació als usos del temps diari i al dret al temps propi*](#). Ajuntament de Barcelona, Departament de Programes de Temps i Economia de les Cures. (Col·lecció Dossiers del Temps i Economia de les Cures).
- Mujeres Migrantes Diversas, Las Libélulas, Mujeres Pa'lante, Sindillar/Sindihogar, i Calala. (2017). [*Recomendaciones al Ayuntamiento de Barcelona sobre política pública para la atención de las trabajadoras del hogar, la limpieza y los cuidados*](#). Ajuntament de Barcelona, Departament de Transversalitat de Gènere.
- Organització Internacional del Treball (OIT). (2011). [*Recomanació núm. 201, d'1 de juny de 2011, sobre les treballadores i els treballadors domèstics*](#).
- Organització Internacional del Treball (OIT). (2013). [*Seguiment de la resolució sobre mesures encaminades a fer realitat el treball decent per a les treballadores i els treballadors domèstics a tot el món: informe sobre els progressos realitzats*](#).
- Organització Internacional del Treball (OIT). Servei de Gènere, Igualtat i Diversitat. (2018). [*El treball de cures i els treballadors de la cura per a un futur amb treball decent*](#). OIT.
- Oxfam Intermón. (2020). [*Los cuidados en tiempos del coronavirus. Por qué el trabajo de cuidados debe ser un elemento central para un futuro feminista post COVID-19*](#). Oxfam GB.
- Oxfam Intermón. (2021). [*Esenciales y sin derechos. O cómo implementar el Convenio 189 de la OIT para las trabajadoras del hogar*](#). Oxfam.
- Oxfam Internacional (gener de 2020). [*Tiempo para el cuidado. El trabajo de cuidados y la crisis global de la desigualdad*](#). Oxfam GB.
- Riding, Sophie, Thévenon, Olivier, Adema, Willem, i Dirwn, Gáinne. (2021). [*Looking beyond COVID-19: Strengthening family support services across the OECD*](#). *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 260. OECD Publishing.
- Spora Sinergies, SCCL. (2018). [*Salut i qualitat de vida de les dones cuidadores familiars. Resultats i valoració dels serveis municipals de suport a les cures*](#). Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Departament de Transversalitat de Gènere.
- Spora Sinergies SCCL. (2020). [*Sistemas de cura i ODS. Políticas públicas per a la sostenibilitat de la vida. Informe de resultats del procés participatiu*](#). [Document resultant de la jornada que va portar el mateix títol, organitzada per la Secretaria de Transparència i Govern Obert, el Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS) i el Centre d'Estudis de Temes Contemporanis (CETC) amb la col·laboració de l'Institut Català de les Dones, la Direcció General d'Igualtat i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. D'aquesta trobada, en van sorgir un conjunt de propostes d'actuació en matèria de cures dirigides a visibilitzar-les, valorar-les, professionalitzar-les i distribuir-les socialment entre tots els agents públics i privats implicats (familiars, homes, Administració, comunitat, empreses i entitats)].
- Torns, Teresa, i Miguélez, Fausto (coord.). (2006). [*El temps de treball: balanç d'actuacions a la Unió Europea*](#). Consell Econòmic i Social de Barcelona (CESB). (Col·lecció Quaderns del CESB). [Aquest informe té, com a primer objectiu, fer balanç de les modificacions que el temps de treball ha sofert en aquestes darreres dècades en el context europeu, i, com a segon objectiu, dibuixar les línies mestres d'una futura

experiència pilot a la ciutat de Barcelona amb la finalitat de promoure bones pràctiques pel que fa al temps de treball a les empreses].

Torns Martín, Teresa, Borràs, Vicent, Moreno, Sara, i Recio, Carolina. (2014). [Nuevas profesiones para la organización social del cuidado cotidiano](#). Memòria final d'investigació. UAB.

2.2.2 Bibliografia principal

Belda Moreno, Rosa María (coord.). (2017). [Hacia una sociedad que cuida](#). *Documentación Social*, 187. Cáritas Española.

Camps, Victoria. (2020). [Recuperar el valor ético del cuidado](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la sessió introductòria del fòrum de debat “Cap a una societat cuidadora”, del 29 de juny de 2020).

Camps, Victoria. (2021). [Tiempo de cuidados. Otra forma de estar en el mundo](#). Arpa.

Carrasco Bengoa, Cristina. (2011). [La economía del cuidado: planteamiento actual y desafíos pendientes](#). *Revista de Economía Crítica*, 1, 205-225.

Carrasco Bengoa, Cristina (ed.). (2014). [Con voz propia. La economía feminista como apuesta teórica y política](#). La Oveja Roja. [Diverses autories introdueixen els principals debats de l'economia feminista: el seu recorregut teòric i conceptual, la importància del temps per comptabilitzar i gestionar els diferents treballs, els indicadors no androcèntrics, els pressupostos i la política fiscal amb enfocament de gènere, els impactes de la crisi sobre les dones i l'encaix entre l'economia feminista i l'economia ecològica].

Carrasco Bengoa, Cristina. (2016). [Sostenibilidad de la vida y ceguera patriarcal. Una reflexión necesaria](#). *Atlánticas. Revista Internacional de Estudios Feministas*, 1 (1), 34-57.

Carrasco, Cristina, Borderías, Cristina, i Torns, Teresa (ed.). (2011). [El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas](#). Catarata.

Carrasco, Cristina, Borderías, Cristina, i Torns, Teresa. (2011). [El trabajo de cuidados: Antecedentes históricos y debates actuales](#). Dins Cristina Carrasco, Cristina Borderías i Teresa Torns (ed.), [El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas](#) (p. 13-95). Catarata.

Carrasquer, Pilar. (2012). [El redescubrimiento del trabajo de cuidados: algunas reflexiones desde la sociología](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 31 (1), 91-113.

Comas d'Argemir, Dolors. (2000). [Mujeres, familia y estado del bienestar](#). Dins Teresa del Valle (ed.), *Perspectivas feministas desde la antropología social* (p. 187-204). Ariel.

Comas d'Argemir, Dolors. (2015). [Los cuidados de larga duración y el cuarto pilar del sistema del bienestar](#). *Revista de Antropología Social*, 24, 375-404.

Comas d'Argemir, Dolors. (2019). [Cuidados y derechos. El avance hacia la democratización de los cuidados](#). *Cuadernos de Antropología Social*, 49, 13-29.

Comins Mingol, Irene. (2008). [La ética del cuidado y la construcción de la paz](#). Icaria. (Documents de treball, núm. 2).

Daly, Mary, i Lewis, Jane. (2011). El concepto de “social care” y el análisis de los estados de bienestar contemporáneos. Dins Cristina Carrasco, Cristina Borderías i Teresa Torns (ed.), [El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas](#) (p. 225-251). Catarata.

Durán Heras, María Ángeles. (2012). [El trabajo no remunerado en la economía global](#). Fundación BBVA.

- Durán Heras, María Ángeles. (2017). Ciudades que cuidan. Dins Nieves Rico i Olga María Segovia (ed.), *¿Quién cuida en la ciudad? Aportes para políticas urbanas de igualdad* (p. 91-114). Libros de la CEPAL, 150. Comisión Económica para América Latina y el Caribe.
- Durán, María Ángeles. (2018). *La riqueza invisible del cuidado*. Universitat de València. [L'autora ens presenta els treballs de cura com una font formidable de recursos invisibles no incorporats en les narratives econòmiques dels comptes econòmics actuals, però que representa un cost per a les llars i per a les persones sobre qui recauen, que majoritàriament són dones. Apareix, així, una nova classe social: el "cuidataria", que comparteix amb l'antic proletariat característiques fonamentals: subordinació, absència de protecció social, un altíssim grau de pobresa, invisibilitat i marginació].
- Durán, María Ángeles. (2018). [Las cuentas del cuidado](#). *Revista Española de Control Externo*, 20 (58), 57-89.
- Ezquerria Samper, Sandra. (2019). Cartografiant la crisi de les cures en l'àmbit català: polítiques públiques, famílies i mercat. Dins Silvia Carrillo Gómez (coord.), *Abordant la crisi de les cures: polítiques, treballs i experiències locals* (p. 10-45). Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials. (Col·lecció Ciutats i Persones, núm. 37).
- Ezquerria Samper, Sandra. (2019). Polítiques públiques, mercat, famílies i cures a Catalunya. Dins Ricard Gomà i Joan Subirats (coord.), *Canvi d'època i de polítiques públiques a Catalunya* (p. 302-323). Galaxia Gutenberg. [L'edició del 2017, publicada per Crític, és d'accés obert].
- Federici, Silvia. (2013). *Revolución en punto cero. Trabajo doméstico, reproducción y luchas feministas*. Traficantes de Sueños. (Col·lecció Mapas, núm. 36).
- Federici, Silvia. (2021). "[The home is a small prison for women, an island which separates us all from one another](#)". Interview in *European Public Mosaic (EPuM)*. *Open Journal on Public Service*, 13, 14-23. Escola d'Administració Pública de Catalunya. <https://doi.org/10.2436/20.8030.08.13>.
- Flaquer, Lluís. (2013). Los trabajos de cuidado: de una obligación tradicional a un derecho social. Dins Carol Gilligan, *La ética del cuidado* (p. 72-85). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 30. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Flaquer, Lluís, Pfau-Effinger, Birgit, i Artiaga Leiras, Alba (coord.). (2014). [El trabajo familiar de cuidado en el marco del estado de bienestar](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 32 (1), 11-32.
- Fraser, Nancy. (1996). [Redistribución y reconocimiento: hacia una visión integrada de justicia del género](#). *Revista Internacional de Filosofía Política*, 8, 18-40.
- García Roca, Joaquín. (2017). La construcción social del cuidado. Dins Rosa María Belda Moreno (coord.), [Hacia una sociedad que cuida](#). *Documentación Social*, 187, 127-143. Cáritas Española.
- Gilligan, Carol. (2013). El daño moral y la ética del cuidado. Dins Carol Gilligan, *La ética del cuidado* (p. 11-39). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 30. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Gilligan, Carol. (2013). La resistencia a la injusticia: una ética feminista del cuidado. Dins Carol Gilligan, *La ética del cuidado* (p. 40-67). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 30. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Glenn, Evelyn Nekano. (2000). [Creating a caring society](#). *Contemporary Sociology*, 22 (2).
- Grau Pineda, Carmen. (2019). [De sirvientas a trabajadoras: la necesaria ratificación del Convenio 189 OIT sobre trabajo decente para las trabajadoras y los trabajadores domésticos](#). *Revista Jurídica de los Derechos Sociales*, 19 (22), 47-89.
- Izquierdo, María Jesús. (2003). [El cuidado de los individuos y de los grupos: ¿quién cuida a quién? Organización social y género](#). *Intercambios, papeles de psicoanálisis / Intercanvis, papers de psicoanàlisi*, 10, 70-82.

- Keller Garganté, Christel, i Sol Torelló, Miriam. (2019). Polítiques locals per millorar les condicions, el reconeixement i la provisió de les cures des d'una perspectiva feminista. Dins Silvia Carrillo Gómez (coord.), *Abordant la crisi de les cures: polítiques, treballs i experiències locals* (p.160-195). Institut de Ciències Polítiques i Socials. (Col·lecció Ciutats i Persones, núm. 37).
- Legarreta Iza, Matxalen. (2008). [El tiempo donado en el ámbito doméstico. Reflexiones para el análisis del trabajo doméstico y los cuidados](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 26 (2).
- Lucas-García, Jezabel, i Bayón-Calvo, Siro. (2017). [Evolución del Estado del bienestar desde una perspectiva de género. ¿Genealogía de una expropiación?](#) *El Futuro del Pasado: Revista Electrónica de Historia*, 8, 147-195.
- Martín Palomo, María Teresa, i Damamme, Aurélie. (2020). [Cuidados, en la encrucijada de la investigación](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 38 (2), 205-216.
- Molinier, Pascale, i Legarreta, Matxalen. (2016). [Subjetividad y materialidad del cuidado: ética, trabajo y proyecto político](#). *Papeles de CEIC* (1).
- Pau, Antonio. (2020). [El principio de igualdad y el principio de cuidado, con especial atención a la discapacidad](#). *Revista de Derecho Civil*, 7 (1), 3-29.
- Pérez Orozco, Amaia. (2005). [Economía del género y economía feminista. ¿Conciliación o ruptura?](#) *Revista Venezolana de Estudios de la Mujer*, 10 (24), 43-64.
- Pérez Orozco, Amaia. (2006). [Amenaza tormenta: la crisis de los cuidados y la reorganización del sistema económico](#). *Revista de Economía Crítica*, 5, 7-37.
- Pérez Orozco, Amaia. (2011). [Crisis multidimensional y sostenibilidad de la vida](#). *Investigaciones Feministas*, 2, 29-53.
- Pérez Orozco, Amaia. (2014). [Subversión feminista de la economía. Aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida](#). Traficantes de Sueños.
- Recio Cáceres, Carolina, Moreno-Colom, Sara, Borràs Català, Vicent, i Torns Martín, Teresa. (2015). [La profesionalización del sector de los cuidados](#). *Zerbitzuan*, 60, 179-193.
- Rincón, Ana (coord.). (2004). [Congreso Internacional Sare 2003: "Cuidar cuesta: costes y beneficios del cuidado"](#). Emakunde (Instituto Vasco de la Mujer).
- Rincón, Ana (coord.). (2005). [Congreso Internacional Sare 2004: "¿Hacia qué modelo de ciudadanía?"](#). Emakunde (Instituto Vasco de la Mujer).
- Sales Gelabert, Tomeu. (2016). [Contra la precariedad, con la precariedad: cuidados y feminismo](#). *Oxímora: Revista Internacional d'Ètica i Política*, 8, 53-62.
- Segato, Rita. (2021). [Space, time and gender under the eye of the pandemic](#). *European Public Mosaic (EPuM). Open Journal on Public Service*, 13, 24-37. Escola d'Administració Pública de Catalunya. <https://doi.org/10.2436/20.8030.08.13>.
- Terribas Sala, Núria, Busquets Alibés, Esther, Cardona Iguacen, Xavier, Román Maestre, Begoña, i Torralba Roselló, Francesc. (2020). [La mirada ética del cuidado](#). Observatori Ciutats que Cuiden, Fundació Mémora. (Dossier corresponent a la 1a sessió del fòrum de debat "Cap a una societat cuidadora", del 19 d'octubre de 2020).
- The Care Collective. (2021). [El manifiesto de los cuidados. La política de la interdependencia](#). Bellaterra Edicions.

- Tobío, Constanza, Agulló Tomás, María Silveria, Gómez, María Victoria, i Martín Palomo, María Teresa. (2010). [El cuidado de las personas. Un reto para el siglo XXI](#). Fundació La Caixa. (Col·lecció Estudios Sociales, núm. 28).
- Torns, Teresa. (2013). Los cuidados y la vida cotidiana. Dins Carol Gilligan, [La ética del cuidado](#) (p. 86-96). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 30. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Torns, Teresa, Borràs, Vicent, Moreno, Sara, i Recio, Carolina. (2008). [Les polítiques de temps a Europa. Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, Estratègies, Planejament](#), 49, 20-31.
- Torns, Teresa, Borràs, Vicent, Moreno, Sara, i Recio, Carolina. (2012). [El trabajo de cuidados: un camino para repensar el bienestar](#). *Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global*, 119, 92-101.
- Tronto, Joan. (2010). [Creating caring institutions: Politics, Plurality, and Purpose](#). *Ethics and Social Welfare*, 4 (2), 158-71.
- Tronto, Joan. (2013). [Caring Democracy. Markets, Equality, and Justice](#). NYU Press.
- Tronto, Joan. (2017). [There is an alternative: homines curans and the limits of neoliberalism](#). *International Journal of Care and Caring*, 1 (1), 27-43.
- Tronto, Joan. (2018). La democracia del cuidado como antídoto frente al neoliberalismo. Dins Carmen Domínguez Alcón, Helen Kohlen i Joan Tronto (ed.), [El futuro del cuidado. Comprensión de la ética del cuidado y práctica enfermera](#) (p. 7-19). Ediciones San Juan de Dios Campus Docent.

2.2.3 Bibliografia secundària

- Acosta, Estella. (16 de novembre de 2020). [¿Política de cuidados o del bienestar?](#) *InfoLibre*. [Consulta: 19 d'abril de 2021].
- Ajuntament de Barcelona. Serveis Socials. (10 d'abril de 2019). [Barcelona Cuida, nou espai de referència en l'àmbit de les cures](#). [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Bassets, Marc. (29 de març de 2020). [Alain Touraine, sociólogo: “Esta crisis va a empujar hacia arriba a los cuidadores”](#). Entrevista a *El País*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- García, Ángel. (9 de març de 2021). [El Gobierno aprueba 200 millones para crear una red estatal de cuidadores](#). *El Periódico*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Iborra, Yeray. (30 de setembre de 2016). [Joan Tronto: “Cuidar no es más natural para las mujeres, lo hacen por el privilegio de los hombres”](#). Entrevista a *El Diario.es*. [Consulta: 17 d'abril de 2021].
- Jan, Cecília, i Sosa Troya, María. (25 d'octubre de 2020). [Ojo a la trampa de la conciliación](#). *El País*. [Consulta: 23 d'abril de 2021].
- Martín, Patricia. (8 de juny de 2020.). [El Gobierno propone crear un sistema estatal de cuidados, con 300.000 empleos](#). *El Periódico*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].
- Pérez, Beatriz. (7 d'octubre de 2019). [Helen Kohlen: “La ética del cuidado es un contrapeso al neoliberalismo”](#). Entrevista a *El Periódico*. [Consulta: 23 d'abril de 2021].
- Poyatos Matas, Glòria. (12 d'abril de 2018). [El cuidado como complemento a la Justicia](#). *Huffpost*. [Consulta: 18 d'abril de 2021].
- Red/Acción. (7 de juny de 2019). [Los países que invierten en políticas de cuidado de personas logran menor desigualdad de género](#). *Red/Acción*. [Consulta: 19 d'abril de 2021].
- Requena Aguilar, Ana. (23 de març de 2018). [María Ángeles Durán: “El cuidado consume un tiempo que es incompatible con la generación de rentas”](#). Entrevista a *El Diario.es*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Rivero, Calixto. (10 de març de 2020). [El Gobierno dará permiso a los funcionarios para cuidar a mayores y niños bajo la figura del “deber inexcusable”](#). *Okdiario*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Salicrú, Joan. (25 de desembre de 2018). [Ester Busquets: “La cura hauria de ser el centre del sistema”](#). Entrevista a *Valors*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Zamarriego, Laura. (26 d'octubre de 2020). [¿Cuánto cuestan los cuidados?](#) *Ethic*. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [La crisi del coronavirus n'ha deixat al descobert una altra de més silenciosa, estructural i ignorada: la de les persones que cuiden altres persones. Redirigir la política i l'economia del benestar de la gent i reconèixer socialment i econòmicament qui es dedica al sosteniment de la vida no és només una qüestió de justícia social, sinó de progrés i enfortiment col·lectiu de cara a futures crisis].

3 Polítiques d'atenció i cura de les dones

3.1 Polítiques d'igualtat de gènere i contra la feminització de la pobresa

3.1.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

Ajuntament de Barcelona. Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps. (2020). [Avaluació d'impacte de gènere de política econòmica: pressupost i fiscalitat municipals](#). *Quaderns metodològics feministes*, 3. Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI, Departament de Transversalitat de Gènere. (2015). [Mesura de govern. La transversalitat de gènere a l'Ajuntament de Barcelona](#).

Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Feminismes i LGTBI, Departament de Transversalitat de Gènere i CIRD. (2016). [Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat a Barcelona \(2016-2024\)](#). [Definit en el marc del [Pla per la justícia de gènere \(2016-2020\)](#), aquest document confirma que les dones continuen havent d'afrontar múltiples limitacions respecte a la seva capacitat de sortir de la pobresa, especialment les derivades de la seva responsabilitat desproporcionada en la provisió de cura i la realització de treball domèstic de manera no remunerada].

Amnistia Internacional. International Planned Parenthood Federation i Women's Link Worldwide. (2020). [Guía para proteger los derechos de mujeres y niñas durante la pandemia de COVID-19](#).

Belzunegui Eraso, Ángel, De la Fuente Vázquez, Maria, i Valls Fonayet, Francesc. (2020). [Diagnosi de la feminització de la pobresa a Catalunya](#). Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (Col·lecció Inclusió Social, núm. 4).

Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda. (2020). [L'impacte econòmic de la crisi de la COVID-19 en perspectiva de gènere. Informe](#).

Generalitat de Catalunya. Grup tècnic de bretxa salarial de la Comissió d'Igualtat i del Temps de Treball del Consell de Relacions Laborals de Catalunya. (2021). [Guia per a l'aplicació de la igualtat retributiva entre dones i homes](#). Consell de Relacions Laborals de Catalunya.

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones. (2019). [Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat de Catalunya 2019-2022](#). Institut Català de les Dones.

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones. (2020). [L'impacte de gènere de la COVID-19 en dades](#). Generalitat de Catalunya.

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones, Observatori per la Igualtat de Gènere. (2020). [Dones en el treball](#). Generalitat de Catalunya. [Analitza la precarització i la desigualtat de gènere en la vida laboral de les dones i les circumstàncies que les originen. Té en compte la crisi de la COVID-19].

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones, Observatori per la Igualtat de Gènere. (2021). [Les dones a Catalunya 2021](#). Institut Català de les Dones.

- Ministeri d'Igualtat. Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades. (2020). [*La perspectiva de género, esencial en la respuesta a la COVID-19.*](#)
- Nacions Unides. (1995). [*Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Dona.*](#) Elaborat a Beijing, del 4 al 15 de setembre de 1995, en el si de la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona. [En aquesta conferència, els moviments de dones i feministes van establir l'estratègia de transversalitzar el principi d'igualtat de gènere en totes les polítiques públiques. Fruit d'aquesta conferència és la [*Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing*](#)].
- Nacions Unides. (2020). [*Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women.*](#)
- Nacions Unides. ONU Mujeres. (1995). [*Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing.*](#) Aprovada en el si de la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona del 4 al 15 de setembre de 1995. [Es el pla més progressista que s'ha fet mai per tal de promoure els drets de la dona].
- Nacions Unides. ONU Mujeres. (2020). [*From Insights to Action. Gender Equality in the Wake of COVID-19.*](#)
- Nacions Unides. ONU Mujeres. (2020). [*Gender-Responsive Prevention and Management of the COVID-19 Pandemic: From Emergency Response to Recovery & Resilience.*](#)
- Torras, Isabel, i Lorenzo, Andrés. (2018). [*Monoparentalitat femenina i pobresa: gènere, soledat i conciliació, l'arrel del problema.*](#) Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Col·lecció Debats Catalunya Social, núm. 56). [S'hi analitza la situació de les famílies monoparentals a Catalunya en diversos aspectes: habitatge, treball, salut, soledat i xarxa social, migració i repercussió en la vida dels infants].
- Unió Europea. Comissió Europea. (2020). [*Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions. Una Unió de la igualtat: Estratègia per a la Igualtat de Gènere 2020-2025.*](#) (COM/2020/152 final). [Aquest document té per objecte aconseguir una Europa igualitària des del punt de vista de gènere en què la violència de gènere, la discriminació sexual i les desigualtats estructurals entre dones i homes siguin cosa del passat; una Europa en la qual dones i homes i nenes i nens, en tota la seva diversitat, siguin iguals; en la qual tinguin llibertat per seguir el camí que triïn en la vida, gaudeixin de les mateixes oportunitats per prosperar i puguin participar en la societat europea i dirigir-la en peu d'igualtat].
- Unió Europea. Parlament Europeu. (2021). [*Proposta de resolució, de 3 de febrer de 2021, sobre els reptes futurs per als drets de la dona a Europa: més de vint-i-cinc anys després de la Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing*](#) (2021/2509(RSP)).
- World Economic Forum. (2019). [*Global Gender Gap Report 2020.*](#)

3.1.2 Bibliografia principal

- De la Fuente, Maria (coord.). (2016). [*Exclusió social i gènere a l'àmbit local. Transversalitat, interseccionalitat i empoderament.*](#) Institut de Ciències Polítiques i Socials. (Col·lecció Ciutats i Persones, núm. 34).
- Gálvez Muñoz, Lina, i Rodríguez Modroño, Paula. (2012). [*La desigualdad de género en las crisis económicas. Investigaciones Feministas, 2, 113-132.*](#)
- García Calvente, María del Mar, Lozano, María del Río, i Maroto Navarro, Gracia. (8 de maig de 2020). [*Género, cuidados y coronavirus: antes, durante y después de la pandemia.*](#) [Apunt de blog]. *Escuela Andaluza de Salud Pública*. [Consulta: 11 d'octubre de 2021].
- Gaya, Mar. (2011). [*Igualant. Reptes i estratègies per a la igualtat d'oportunitats en el món del treball.*](#) Icaria. [Recorregut per la situació de la dona en el món del treball, des de l'accés a l'educació superior fins a la bretxa salarial o la conciliació familiar. Aborda alguns dels reptes pendents de la incorporació de la dona al món del treball].

Pateman, Carole. (2019). [*El contrato sexual*](#). Ménades.

Renau i Manen, Dolors. (2009). [*La voz pública de las mujeres. Contra la "naturalidad" de la violencia, feminizar la política*](#). Icaria. (Col·lecció Antrazyt, núm. 294).

Valls, Francesc, i Belzunegui Eraso, Àngel. (2017). [*L'ocultació de la qüestió del gènere en les estadístiques sobre pobresa*](#). *Barcelona Societat*, 21, 65-80.

Wenham, Clare, Smith, Julia, i Morgan, Rosemary. (2020). [*COVID-19: the gendered impacts of the outbreak*](#). *The Lancet*, 395 (10227).

3.1.3 Bibliografia secundària

Escriche, Elisabet. (12 d'abril de 2021). [*Adeu al tabú: les empreses, obligades a dir si paguen diferent a treballadors i treballadores*](#). *Ara*. [Consulta: 12 d'abril de 2021].

García Rubio, María Paz. (25 de març de 2020). [*Perspectiva de género en la pandemia del Covid-19*](#). *Valedoradopobo*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Nacions Unides. ONU Mujeres. (s. d.). [*La respuesta de ONU Mujeres a la crisis del COVID-19*](#). [Notícia]. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [ONU Mujeres ha dissenyat una resposta ràpida i específica per mitigar l'impacte de la crisi de la COVID-19 en les dones i les nenes i garantir que la recuperació a llarg termini les beneficiï. La resposta d'ONU Mujeres se centra en cinc prioritats: 1. Mitigar i reduir la violència de gènere, inclosa la violència domèstica. 2. Protecció social i estímuls econòmics que tinguin en compte les dones i les nenes. 3. Aconseguir que les persones donin suport i practiquin el repartiment equitatiu del treball de cures. 4. Lideratge i participació de les dones i les nenes en la planificació i presa de decisions de la resposta davant la COVID-19. 5. Dades i mecanismes de coordinació que incloguin perspectives de gènere. A fi de donar suport a aquesta resposta, s'ha elaborat una proposta de programa mundial que porta per títol [*Gender-Responsive Prevention and Management of the COVID-19 Pandemic: From Emergency Response to Recovery & Resilience*](#)].

Silva Sánchez, Daniels. (28 d'octubre de 2020). [*Silvia Federici: "La pandèmia ha posat en evidència totes les crisis que ja hi eren a la nostra societat"*](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Solanas, María. (1 d'abril de 2020). [*La crisis del COVID-19 y sus impactos en la igualdad de género*](#). *Real Instituto Elcano*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (8 de març de 2021). [*La Taula del Tercer Sector demana al nou Govern que reforci les polítiques d'igualtat de gènere per reduir la pobresa i les desigualtats en les dones*](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 17 d'abril de 2021].

3.2 Polítiques contra la violència de gènere

3.2.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

Aycart, Juan, Gende Susana, Malgesini, Graciela, Monteros, Silvina, i Nebreda, Margarita (Creu Roja Espanyola), Gil, Pilar, Grànea, Aurea, i Romera, Pilar (Universitat Carlos III de Madrid). (2019). [*Estudio sobre las mujeres mayores de 65 años víctimas de violencia de género*](#). Ministeri de la Presidència, Relacions amb les Corts i Igualtat. [L'objectiu principal d'aquest estudi és analitzar la situació de les dones més grans de 65 anys víctimes de violència de gènere, avaluant els factors que determinen la seva especial vulnerabilitat, amb la finalitat d'aportar informació que permeti dissenyar mesures i actuacions que contribueixin a la detecció dels casos i facilitin l'accés de les víctimes a recursos especialitzats. Les dones grans experimenten la discriminació de gènere en major mesura que les dones joves, i la discriminació per edat en major mesura que els homes grans. Aquesta doble discriminació es troba en la base de la invisibilitat de la violència de gènere contra les dones grans].

- Consell General del Poder Judicial (CGPJ). (2021). [Acuerdo por el que se aprueba el Informe sobre el anteproyecto de Ley Orgánica de Garantía Integral de la Libertad Sexual](#). [Vegeu l'Avantprojecte de llei orgànica de garantia integral de la llibertat sexual en [aquest enllaç](#)].
- Consell General del Poder Judicial (CGPJ). Grup d'Experts en violència domèstica i de gènere. (2016). [Guía práctica de la Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género i Anexo I. Sobre los derechos de las víctimas](#). Consell General del Poder Judicial.
- Ministeri d'Igualtat, Secretaria d'Estat d'Igualtat i contra la Violència de Gènere. (2020). [Guía de actuación para mujeres que estén sufriendo violencia de género en situación de permanencia domiciliaria derivada del estado de alarma por COVID-19](#).
- Ministeri d'Igualtat, Secretaria d'Estat d'Igualtat i contra la Violència de Gènere. (2020). [Plan de contingencia contra la violencia de género ante la crisis del COVID-19](#).
- Pociello Cayuela, Neus, i Alves Vieira da Cunha, Catarina (Fundació Aroa). (2021). [Les violències masclistes vers les dones grans: una aproximació feminista i interseccional](#). [Estudi elaborat per encàrrec de l'Institut Català de les Dones que té com a finalitat conèixer la situació de les dones majors de 65 anys a Catalunya des de la base de la gerontologia feminista, així com l'impacte i la incidència de les violències masclistes en la vellesa. L'objectiu és aportar informació que permeti dissenyar mesures i actuacions de recerca, detecció, sensibilització, prevenció, protecció, atenció i recuperació de les violències masclistes a partir de la recerca o recollida d'informació en aquest àmbit].
- Riu Pascual, Carme, Pié Balaguer, Asun, i Moyà-Köhler, Joan. (Associació Dones No Estàndards). (2021). [Diagnosi de necessitats específiques per l'abordatge de les violències masclistes en les dones amb discapacitat i propostes d'actuació](#). [Estudi elaborat per encàrrec de l'Institut Català de les Dones. En el recorregut històric d'atenció a les dones amb diversitat funcional trobem eugenèsia, exclusió, aïllament, correcció o reparació. Aquestes i altres actituds responen a una mirada tràgica sobre aquesta diversitat que actualment es tradueix en actuacions i situacions de violència física, simbòlica o estructural dirigida a aquest col·lectiu. Però el que cal posar en evidència és la profunda naturalització d'aquesta violència i, en conseqüència, la seva invisibilitat. Aquest projecte de recerca parteix de la doble voluntat de fer visible el fenomen de la violència contra les dones amb discapacitat i d'oferir orientacions i propostes d'acció que ajudin a revertir la situació actual des d'una perspectiva interseccional i feminista].

3.2.2 Bibliografia principal

- Baulies Batller, Cristina. (2021). [Pandemic, communication and violence](#). *European Public Mosaic (EPuM). Open Journal on Public Service*, 13, 38-49. Escola d'Administració Pública de Catalunya. <https://doi.org/10.2436/20.8030.08.13>.
- Freixanet Mateo, Maria (coord.). (2015). [Gènere i diversitat funcional. Una violència invisible](#). Institut de Ciències Polítiques i Socials. (Col·lecció Ciutats i Persones, núm. 33).
- González Prado, Patricia. (2021). [Comprehensive reparations and guarantees of non-repetition that public policies owe to women and feminized subjects](#). *European Public Mosaic (EPuM). Open Journal on Public Service*, 13, 2-13. Escola d'Administració Pública de Catalunya. <https://doi.org/10.2436/20.8030.08.13>.
- Juezas y Jueces para la Democracia. (2020). [Delitos contra la libertad sexual. Anteproyecto de Ley Orgánica](#). *Boletín de Violencia de Género y de Igualdad*, 11.
- Mérida Jiménez, Rafael M., i Arisó Sinués, Olga. (2010). [Los géneros de la violencia. Una reflexión queer sobre la "violencia de género"](#). Eagles.
- Sambade, Iván. (2010). [La pragmática masculina del control: del gobierno de sí mismo hacia la violencia contra las mujeres](#). *Nomadías*, 11.

3.2.3 Bibliografia secundària

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones. (26 d'octubre de 2020). [*El II Congrés Internacional per a l'erradicació de les violències masclistes posa de manifest que la pandèmia ha agreujat les desigualtats estructurals de gènere*](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones. (19 de març de 2021). [*El Departament d'Interior presenta un pla amb 20 noves mesures per lluitar contra la violència masclista*](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Salut. (8 de març de 2021). [*Salut publica el Model d'atenció a la salut de les dones que viuen o han viscut situacions de violències masclistes*](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Liñán, Gemma. (19 de març de 2021). [*Una comissaria per a dones: la nova mesura contra la violència masclista*](#). *El Nacional.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

4 Polítiques d'atenció i cura de les persones grans

4.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

Ajuntament de Barcelona. (2020). [*Mesura de govern per a l'elaboració de l'Estratègia municipal contra la soledat*](#).

Amnistia Internacional. (2020). [*Abandonadas a su suerte. La desprotección y discriminación de las personas mayores en residencias durante la pandemia COVID-19 en España*](#). Amnistía Internacional España.

Causapié Lopesino, Purificación (coord.). (2011). [*Envejecimiento activo. Libro blanco*](#). Instituto de Mayores y Servicios Sociales (IMSERSO).

Cylus, Jonathan, Figueras, Josep, i Normand, Charles (Observatori Europeu de Sistemes i Polítiques de Salut). (2019). [*Will Population Ageing Spell the End of the Welfare State? A review of evidence and policy options*](#). Oficina Regional de l'OMS a Europa.

Del Pino, Eloísa, i Moreno Fuentes, Francisco Javier (coord.). (2020). [*Gestión institucional y organizativa de las residencias de personas mayores y COVID-19: dificultades y aprendizajes*](#). Institut de Polítiques i Béns Públics (IPP) i Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC).

Diversos autors i autores. (2020). [*Davant la crisi de la COVID-19: Una oportunitat per a un món millor. Declaració a favor d'un canvi necessari en el model de cures de llarga durada en el nostre país*](#). [Un grup d'experts i expertes professionals i representants del món associatiu de caràcter estatal vinculats a l'àmbit de l'envelliment i la discapacitat, davant els esdeveniments i informacions que s'estaven succeint amb motiu de la pandèmia de la COVID-19, van redactar aquest document l'abril de 2020 amb l'objectiu de fer arribar a les autoritats, els mitjans d'informació i la ciutadania algunes reflexions].

Fundación Eguía Careaga. (2020). [*Revisión de la incidencia del COVID-19 en las residencias para personas mayores y de las medidas adoptadas para su prevención y control*](#). Servei d'Informació i Investigació Social (SIIS).

Goikoetxea, María Jesús, i Yanguas Lezaun, Javier (dir.). (2020). [*Reflexiones sobre el buen trato a las personas mayores durante la COVID-19*](#). Fundació La Caixa. Programa per a la Gent Gran.

Hernández-Moreno, Jorge, i Pereira-Puga, Manuel. (2021). [*En primera línea contra el coronavirus: el trabajo de cuidados de larga duración a personas mayores en España*](#). (Document de treball núm. 208/2021). Fundación Alternativas.

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB). (2018). [*Mesura de govern: estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per a tots els cicles de vida \(2018-2030\)*](#). Ajuntament de Barcelona.

- Martínez, Regina, i Celdrán, Montserrat. (2019). [*La soledad no té edat. Explorant vivències multigeneracionals*](#). Observatori de la Soledat, Fundació Amics de la Gent Gran. (Col·lecció La soledat com a fenomen complex, vol. 1).
- Organització Mundial de la Salut (OMS). (2015). [*Informe mundial sobre l'envelliment i la salut*](#). Organització Mundial de la Salut.
- Ortega, Iñaki, Sancho, Mayte, i Stampini, Marco. (2021). [*Fragilidad de las instituciones de cuidado a la vejez ante el Covid-19. Lecciones aprendidas y recomendaciones para la reforma de los servicios*](#). Banco Interamericano de Desarrollo.
- Rodríguez Arjona, Maria Dolors, De Rillo González, Francesc, i Berenguer Maimó, Joan. (2021). [*Informe del Observatorio Ciudades que Cuidan 2020. Impacto de la soledad en los medios de comunicación*](#). Fundació Mémora. [L'informe analitza un total de 187 publicacions que es refereixen a la solitud com a problema social que s'ha d'atendre des d'una mirada multidisciplinària. Des de fa temps, la comunitat científica ha elaborat estudis sobre la magnitud del fenomen i les seves implicacions per a la salut de les persones, però el seu interès per les polítiques públiques és molt recent. Tots els articles i notícies posen en relleu que el percentatge de persones grans que viuen soles és molt elevat i va en augment. Destaquen que aquestes situacions repercuteixen negativament en la salut, tant mental com física, i que cada vegada són més freqüents els casos de persones grans que moren soles a casa seva].
- Sala Mozos, Elisa (Observatori de la Soledat de la Fundació Amics de la Gent Gran). (2020). [*La soledad no desitjada durant la vellesa, un fenomen social*](#). Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Col·lecció Debats Catalunya Social, núm. 60).
- Sala Mozos, Elisa, Martínez, Regina, Celdrán, Montserrat, i Riba, Clara. (2020). [*Resum de l'informe "L'impacte de la COVID-19 en el sentiment de soledat no desitjada de les persones grans"*](#). Observatori de la Soledat, Fundació Amics de la Gent Gran. [Vegeu l'informe complet en [aquest enllaç](#)].
- Suárez-González, Aida, i Comas-Herrera, Adelina. (21 d'abril de 2020). [*Informe: El impacto de la pandemia del COVID-19 en las personas con demencia en España*](#). [Apunt de blog]. *International Long Term Care Policy Network (ILPN)*. *London School of Economics and Political Science (LSE)*. [Consulta: 11 d'octubre de 2021].
- Torrabadella, Laura, Innitelli, Silvia, i Tejero, Elisabet. (2015). [*Vic, ciutat amiga de les persones grans. Converses ciutadanes per al segle XXI*](#). Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.

4.2 Bibliografia principal

- Antich, Xavier, Busquets, Xavier, Contreras, Paola, Lillo, Elisa, i López, Marta. (2020). [*Ciudades que cuidan, también al final de la vida*](#). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 57. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Armitage Richard, i Nellums, Laura B. (2020). [*COVID-19 and the consequences of isolating the elderly*](#). *The Lancet Public Health*, 5 (5).
- Barbero, Javier, Berenguer, Joan, Cilveti, Amaya, Costas, Clara, Durán, María Ángeles, Esteve, Albert, Gómez-Batiste, Xavier, Lasmariás, Cristina, Molas, Magda, Pérez, Julio, Román, Begoña, Sala, Elisa, Terribas, Núria, i Yanguas, Javier. (2020). [*Soledad, envejecimiento y final de la vida*](#). *Quaderns de la Fundació Víctor Grífols i Lucas*, 55. Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Camps, Victoria. (2011). [*El valor y el ejercicio del cuidado*](#). Dins Purificación Causapié Lopesino (coord.), [*Envejecimiento activo. Libro blanco*](#) (p. 633-678). Instituto de Mayores y Servicios Sociales (IMSERSO).
- Díez Sastre, Silvia. (2020). [*Los servicios municipales para mayores en el entorno rural y urbano*](#). *Istituzioni del Federalismo*, 2, 441-460.

Ezquerria, Sandra. (2017). [Polítiques públiques, crisi i persones grans: feminització de la pobresa i condicions d'envelliment](#). *Barcelona Societat*, 21, 53-64.

Sánchez Salmerón, Víctor, Pérez Eransus, Begoña, i Martínez Virto, Lucía. (2021). [El modelo español de cuidados de larga duración ante el desafío de la desigualdad](#). *Revista Prisma Social*, 32, 167-195.

4.3 Bibliografia secundària

Ajuntament de Barcelona. (4 de desembre de 2020). [L'Ajuntament trucarà proactivament a 70.000 persones grans per saber com es troben arran de la Covid-19](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [El comunicat fa referència al projecte "Com està?"].

Ajuntament de Barcelona. (1 d'abril de 2021). [El 80% de les persones de més de 80 anys que viuen soles ja disposen del Servei de Teleassistència Municipal](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Ajuntament de Barcelona. Serveis Socials. (4 d'agost de 2018). [Gent gran més activa i acompanyada amb Vincles BCN](#). [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Ajuntament de Barcelona. Serveis Socials. (s. d.). [Projecte d'acció comunitària Radars](#). [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [Radars és un projecte comunitari impulsat pels Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona per pal·liar els efectes de la solitud no volguda i prevenir situacions de risc de les persones grans].

Belenda, Ana. (7 d'abril de 2021). [Victoria Camps, filòsofa: "Tenemos que aprender a envejecer"](#). Entrevista a *La Voz de Galicia*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Rourera, Mireia. (13 de juny de 2020). [Jaume Castro, responsable de la comunitat de Sant'Egidio a Catalunya: "Qui rebaixa el valor d'una vida fràgil desvalora totes les vides"](#). Entrevista a *El Punt Avui*. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [La Comunitat de Sant'Egidio, davant el drama a les residències durant la crisi de la COVID-19, fa una crida a revertir una societat que deixa els ancians en la residualitat].

Social.cat. (16 de febrer de 2021). [Les persones grans LGTBI pateixen doble discriminació: l'homòfoba i l'edatista](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Social.cat. (24 de març de 2021). [Un estudi remarca la necessitat de crear un registre de persones en situació de soledat no desitjada](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Torres, Marta. (16 de setembre de 2020). [Fer-se gran en temps de COVID: de persona activa a vulnerable velleja de solemnitat](#). *El Periódico de Catalunya*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

5 Polítiques d'atenció i cura de persones en situació o risc de vulnerabilitat econòmica i/o exclusió social: persones sense llar i persones en situació de pobresa energètica, de privació material severa o d'exclusió residencial. Ingress mínim, renda bàsica i renda mínima garantida

5.1 Informes, estudis, resolucions i documents anàlegs

Ajuntament de Barcelona. Àrea de Drets Socials i Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar (XAPSLLB). (2016). [Pla de lluita contra el sensellarisme de Barcelona 2016-2020](#).

Ajuntament de Barcelona. Tinència d'Alcaldia de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI. (2020). [Mesura de govern per a la prevenció del sensellarisme femení i la introducció de la perspectiva de gènere en l'atenció a les persones sense llar a Barcelona \(2020-2023\)](#).

Arrels Fundació. (2020). [Viure al carrer a Barcelona. Radiografia d'una ciutat sense llar](#). Arrels Fundació. Informe *Ningú dormint al carrer*, núm 1.

Baptista, Isabel, i Marlier, Eric. (2019). [Fighting homelessness and housing exclusion in Europe. A study of national policies](#). Comissió Europea.

- Consejo Económico y Social España (CES). (2017). [Informe 01/2017. Políticas públicas para combatir la pobreza en España](#). Consejo Económico y Social España.
- Delgado, Lucía (coord.). (2020). [Emergència habitacional, pobresa energètica i salut. Informe sobre la inseguretat residencial a Barcelona 2017-2020](#). [Informe presentat per la PAH de Barcelona, l'Aliança contra la Pobresa Energètica, l'Observatori DESC, l'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres i l'Agència de Salut Pública de Barcelona. L'epíleg està dedicat a la COVID-19 i el dret a l'habitatge].
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS). (2017). [La crisi no s'acaba, la pobresa es cronifica. Informe INSOCAT per a la millora de l'acció social](#), núm. 8.
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS). (2018). [Informe. Aplicació de la renda garantida de ciutadania. Balanç dels primers mesos \(setembre 2017 - maig 2018\)](#).
- FEANTSA. (2013). [On the Way Home? FEANTSA Monitoring Report on Homelessness and Homeless Policies in Europe](#). European Federation of National Organisations working with the Homeless, AISBL.
- Fòrum de Síndics i Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya (FòrumSD). (2018). [La renda garantida de ciutadania](#). FòrumSD.
- Fundación Fernando Pombo. (2014). [Informe jurídico sobre aporofobia, el odio al pobre](#).
- Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (2021). [Principals dades sobre la implementació de la renda garantida de ciutadania](#). [Dades corresponents al període 15/9/2017-31/12/2020].
- Gutiérrez, Ernest. (2014). [Nova pobresa i renda mínima d'inserció](#). Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Col·lecció Debats Catalunya Social, núm. 35).
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). (2018). Estadística de rendes d'inserció social. [Renda mínima d'inserció a Catalunya](#).
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). (2019). [Indicadors de la Unió Europea. Població amb privació material severa. 2019](#).
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). (2020). Anuari estadístic de Catalunya. [Taxa de risc de pobresa després de les transferències socials per sexe i grups d'edat \(2015-2019\)](#).
- Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). (2020). [Indicadors anuals. Llindar de risc de pobresa per composició de la llar a Catalunya](#).
- Jorquera Rojas, Gabriela. (2020). [Familias en riesgo: análisis de la situación de pobreza en los hogares con hijos e hijas en España](#). Save the Children. [S'hi identifiquen i analitzen els factors i/o les circumstàncies que intervenen en les situacions de pobresa i que afecten els infants per poder implementar polítiques i mesures que hi incideixin positivament].
- Jorquera Rojas, Gabriela. (2020). [Familias en riesgo. Annex Catalunya](#). Save the Children. [Presenta cinc perfils de famílies amb diferents nivells de risc, per ordre creixent: estrangers en risc d'exclusió, tres generacions urbanes, classe mitjana rural, treballadors pobres i classe mitjana urbana. Proposa un seguit de mesures que tenen un impacte positiu per a les famílies amb fills i filles a càrrec].
- Milian i Massana, Antoni, Aguado i Cudolà, Vicenç, Prado Pérez, Raquel, i González García, Almudena. (2019). [Proposta de text legal de mesures urgents per a fer front a l'exclusió residencial molt greu i de garantia dels drets de les persones que es troben en aquesta situació](#). [Text presentat a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona el 10 d'octubre de 2019].
- Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. (2016). [Estrategia nacional integral para las personas sin hogar 2015-2020](#).

- Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social. (2018). [El Sistema Público de Servicios Sociales. Informe de rentas mínimas de inserción. Año 2018.](#)
- Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030. (2019). [El Sistema Público de Servicios Sociales. Informe de rentas mínimas de inserción. Año 2019.](#)
- Ministeri per a la Transició Ecològica. (2020). [Estrategia nacional contra la pobreza energética \(2019-2024\).](#)
- Nacions Unides. Assemblea General. (2020). [Directrices para la aplicación del derecho a una vivienda adecuada.](#) [Informe de la relatora especial, Leilani Farha, sobre un habitatge adequat com a element integrant del dret a un nivell de vida adequat i sobre el dret de no-discriminació referent a això].
- Puigdemoglas Carrera, Cristina (coord.). (2014). [Guía práctica sobre la casuística legal habitual de personas en situación de calle.](#) Fundación Fernando Pombo.
- RAIS Fundació. (2015). [Los delitos de odio contra las personas sin hogar. Informe ejecutivo de resultados.](#) RAIS Fundació.
- Sales i Campos, Albert. (2014). [Crisi, empobriment i persones sense llar.](#) Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (Col·lecció Debats Catalunya Social, núm. 34).
- Síndica de Greuges de Barcelona. (2020). [El sensellarisme a la ciutat de Barcelona.](#)
- Tirado Herrero, Sergio. (2018). [Indicadores municipales de pobreza energética a la ciudad de Barcelona.](#) RMIT Europe, RMIT University. [Projecte contractat i finançat per l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona per tal de reforçar l'acció del govern municipal en matèria de pobresa energètica i talls de subministraments bàsics].
- Todeschini, Federico, Segura, Anna, Sabes, Ramon i Comas, Núria (2018). [Abast de la pobresa energètica a Catalunya. Causes, conseqüències i possibles polítiques per mitigar-la.](#) Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques (Ivàlua).
- Todeschini, Federico, Segura, Anna, Sabes, Ramon, i Comas, Núria. (2018). [La pobresa energètica a Catalunya. Metodologies per quantificar el seu abast i distribució geogràfica.](#) Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques (Ivàlua).
- Unió Europea. Dictamen del Comitè de les Regions. (2014). [Estratègia europea per a les persones sense llar \(2014/C 271/07\).](#) Diari Oficial de la Unió Europea C271/36, de 19 d'agost de 2014.
- Unió Europea. Parlament Europeu (2021). [Resolució 2019/2187\(INI\), de 21 de gener de 2021, sobre l'accés a un habitatge digne i assequible per a tothom.](#)

5.2 Bibliografia principal

- Arcarons, Jordi, Raventós, Daniel, i Torrens, Lluís. (2017). [Renta básica incondicional: una propuesta de financiación racional y justa.](#) Ediciones del Serbal.
- Arévalo Quijada, María Teresa, Fernández Geniz, María del Patrocinio, i Gómez Domínguez, Dolores. (2020). [Fundamentos económicos de la renta básica universal y del trabajo garantizado.](#) *Trabajo: Revista iberoamericana de relaciones laborales*, 38, 122-138.
- Calvo, Fran, Turró-Garriga, Oriol, Solench-Arco, Xavier, i Lorenzo-Aparicio, Andrés. (2020). [¿Qué pasó con las personas en situación de sinhogarismo durante el confinamiento? Estudio sobre la percepción de profesionales sobre las medidas tomadas ante el estado de alarma por el COVID-19.](#) *RES, Revista de Educación Social*, 31, 373-403.
- Chabannes, Matthieu. (2020). [Un nuevo derecho para la ciudadanía: El ingreso mínimo vital.](#) *Revista de Estudios Jurídico Laborales y de Seguridad Social*, 1, 270-290.

- Dalli Almiñana, María. (2021). [El ingreso mínimo vital y el derecho a la asistencia social de la Carta Social Europea](#). *Lex Social: Revista Jurídica de los Derechos Sociales*, 11 (1), 208-242.
- De la Fuente Lavín, Mikel. (2020). [Debates durante la pandemia de la COVID 19: Renta Básica Universal, derecho al empleo, servicios públicos garantizados y rentas mínimas contra la pobreza](#). *Revista de Derecho de la Seguridad Social. Laborum*, 24, 271-291.
- Díaz Mordillo, María Alexandra. (2020). [El ingreso mínimo vital como reto social: una visión práctica](#). *e-Revista Internacional de la Protección Social*, 5 (2), 35-59.
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS). (2020). [Per què un ingrés mínim vital quan cal una renda bàsica universal? Reflexions a l'entorn de la garantia de rendes](#).
- Escanellas, Catalina, i Fernández, Bruno. (2019). [Noves realitats i perfils de situacions de risc d'exclusió del Servei Especialitzat d'Inserció Social i Laboral i la Renda Mínima d'Inserció](#). *Alimara: Revista de Treball Social*, 61.
- Escribá Pérez, Ana. (2021). [La nueva prestación no contributiva: el ingreso mínimo vital](#). *IUSLabor. Revista d'Anàlisi de Dret del Treball*, 1, 99-124.
- Farha, Leilani. (2016). [Sinhogarismo: Crisis de derechos humanos](#). *Barcelona Societat*, 20, 8-15.
- Fòrum de Síndics i Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya (FòrumSD). (2017). [El dret a l'habitatge. Una reflexió des de les sindicatures locals](#). FòrumSD.
- Gala Durán, Carolina. (2020). El nuevo ingreso mínimo vital: sujetos beneficiarios, alcance y forma de gestión. *La administración práctica: enciclopedia de administración municipal*, 8, 45-62.
- García Valderrey, Miguel Ángel. (2020). Actuaciones de la administración local en relación con el ingreso mínimo vital. *Consultor de los ayuntamientos y de los juzgados. Revista técnica especializada en administración local y justicia municipal*, 7.
- Garin Ballesteros, Borja. (2019). [La renta garantizada de ciudadanía de Cataluña. Del éxito de una iniciativa legislativa popular a las controversias de la tramitación parlamentaria y de la implementación](#). *Revista Catalana de Dret Públic*, 59, 97-116. <https://doi.org/10.2436/redp.i59.2019.3003>.
- Gómez Gordillo, Rafael. (2021). [¿Un nuevo marco de compatibilidad entre trabajo y protección social en España? El ingreso mínimo vital](#). *Revista Internacional y Comparada de Relaciones Laborales y Derecho del Empleo*, 9 (1), 127-152.
- Jimena Quesada, Luis. (2020). [El derecho a la protección contra la pobreza y la exclusión social como paradigma del respeto de la dignidad humana. La inserción del ingreso mínimo vital en el marco de la evolución de los estándares internacionales](#). *Lex Social: Revista Jurídica de los Derechos Sociales*, 10 (2), 361-423.
- Martínez Buján, Raquel. (2020). [El paradigma de los comunes y la protección social pública como claves hacia el bienestar](#). *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 38 (2), 289-304.
- Matulic-Domandzic, María Virginia, Munté, Ariadna, De Vicente, Irene, i Redondo Sama, Gisela. (2021). [Sinhogarismo en tiempos de confinamiento: Vivencias profesionales y ciudadanas en la ciudad de Barcelona](#). *Itinerarios de Trabajo Social*, 1, 15-22.
- Monereo Pérez, José Luis. (2018). *La renta mínima garantizada: de la renta mínima a la renta básica*. Editorial Bomarzo.
- Monereo Pérez, José Luis. (2020). [La renta mínima garantizada como medida estructural del sistema de seguridad social en la "sociedad del riesgo"](#). *Lex Social: Revista Jurídica de los Derechos Sociales*, 10 (2), 424-505.

- Monereo Pérez, José Luis, i Rodríguez Iniesta, Guillermo. (2020). [El derecho social fundamental a la existencia digna y el Ingreso Mínimo Vital](#). *Revista de derecho de la seguridad social. Laborum*, 24, 13-35.
- Monereo Pérez, José Luis, Rodríguez Iniesta, Guillermo, i Trillo García, Andrés Ramón. (2021). *El Ingreso Mínimo Vital en el sistema de protección social. Estudio de su configuración y régimen jurídico*. Laborum.
- Moreno de Vega y Lomo, Fernando. (2020). [La dinámica temporal del Ingreso Mínimo Vital](#). *e-Revista Internacional de la Protección Social*, 5 (2), 12-34.
- Ortiz González-Conde, Francisco Miguel. (2021). [La Covid-19 y el ingreso mínimo vital. ¿Hacia una renta básica universal?](#) *Revista Internacional y Comparada de Relaciones Laborales y Derecho del Empleo*, 9 (1), 153-181.
- Paugam, Serge. (2007). [Las formas elementales de la pobreza](#). Alianza.
- Pleace, Nicholas. (2016). [Exclusion by Definition: The Under-representation of Women in European Homelessness Statistics](#). Dins Payka Mayock i Joanne Bretherton (ed.), *Women's Homelessness in Europe* (p. 105-126). Palgrave Macmillan.
- Pollos Calvo, Cecilia. (2020). Mujeres y el ingreso mínimo vital. Repercusión en la violencia de género. *Diario La Ley*, 9669.
- Ponce de León Romero, Laura. (2020). [Reflexiones sobre la COVID 19 y población vulnerable: ¿Estado de Bienestar o Neoliberalismo?](#) *Ehquidad*, 14.
- Porcel, Sergio, Navarro-Varas, Lara, i Cruz Gómez, Irene. (2018). [Reducir les desigualtats a la ciutat real: la política de garantia de rendes en clau metropolitana](#). *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona*, 61, 120-132.
- Ramos Quintana, Margarita Isabel. (2020). [El Ingreso Mínimo Vital como instrumento para combatir la pobreza y la exclusión desde el sistema de la Seguridad Social](#). *Hacienda Canaria*, 53 (número sobre la segona crisi del segle XXI), 295-319.
- Sala Franco, Tomás, i Martín-Pozuelo López, Ángela. (2020). *El ingreso mínimo vital: el sistema español de rentas mínimas*. Tirant lo Blanch.
- Sales i Campos, Albert. (2014). [El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad](#). Icaria.
- Sales i Campos, Albert. (2019). Un espai públic més amigable, però no per a tothom. Dins Sandra Ezquerria, María de Eguía i Elisa Covelo (ed.), [Del civisme al dret a la ciutat. Repolitització de la vida en comú a la ciutat del segle XXI](#). Icaria.
- Sales i Campos, Albert. (2020). Las políticas frente al sinhogarismo: Del rechazo o la compasión al reconocimiento de derechos. Dins Ana María Huesca González i Rolando Oscar Grimaldo Santamaría (ed.), *Aspectos sociales en la seguridad ciudadana* (p. 209-222). Dykinson.
- Sales i Campos, Albert. (2020). [El sensellarisme s'agreuja amb la COVID-19. Mesures d'emergència i perspectives de futur](#). *Barcelona Societat*, 26, 23-27.
- Sales i Campos, Albert, i Guijarro Edo, Laura. (2017). [Dones sense llar: la invisibilització de l'exclusió residencial femenina](#). *Barcelona Societat*, 21, 81-89.
- Sánchez-Rodas Navarro, Cristina. (2021). [El ingreso mínimo vital a la luz del derecho de la Unión Europea y de los convenios internacionales de Seguridad Social vigentes en España](#). *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 13 (1), 629-656.
- Sempere Navarro, Antonio Vicente (dir.). (2021). *Ingreso mínimo vital*. Aranzadi Thomson Reuters.

Serrano Argüeso, Mariola. (2021). [Ingreso mínimo vital e inserción laboral](#). *Revista Internacional y Comparada de Relaciones Laborales y Derecho del Empleo*, 9 (1), 182-213.

Sevilla, Jordi (coord.). (2019). [Reforçar el benestar social: de l'ingrés mínim a la renda bàsica](#). Observatori Social La Caixa.

5.3 Bibliografia secundària

Ajuntament de Barcelona. (9 d'abril de 2021). [Inauguració de La Violeta, un nou equipament per a dones en situació de sensellarisme](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Ajuntament de Barcelona. Serveis Socials. (21 de novembre de 2019). [El Programa Làbora i el Col·legi de Psicologia de Catalunya signen un conveni per facilitar atenció a persones en situació de vulnerabilitat](#). [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Arrels Fundació. (20 de març de 2020). [Les mesures de l'Ajuntament són un avenç, però no arriben a la majoria de les persones que viuen a carrer](#). Arrels Fundació. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Arrels Fundació. (2 de juliol de 2020). [Viure al carrer a Barcelona: 16 propostes per aconseguir que tothom tingui una llar](#). Arrels Fundació. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Barrete, Glòria. (20 de febrer de 2021). [No tenir llar no és cap delictes](#). *Catalunya Religió*. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [“Hi ha una regulació específica per a aquest col·lectiu tan vulnerable?” Aquesta és la pregunta que ha aplegat diverses persones dedicades a ajudar aquest col·lectiu reunides en una jornada organitzada per la Fundació Sant Raimon de Penyafort i l'ICAB i de la qual aquest article es fa ressò].

Blanchar, Clara. (16 de gener de 2021). [La invisible tasca amb els sensesostre](#). *El País.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Colell, Elisenda. (6 de febrer de 2019). [Els joves sense sostre es dupliquen a Barcelona en tres anys. El perfil majoritari dels atesos en albergs són joves immigrants extutelats](#). *El Periódico de Catalunya*. [Consulta: 16 d'abril de 2021].

Delgado, Joaquín. (18 de gener de 2021). [Hay que impulsar iniciativas de mejora del acceso a la justicia de las personas vulnerables](#). *Confitegal*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Església Arxidiocesana de Barcelona. (9 de març de 2021). [5.500 persones ateses per Càritas Barcelona viuen en llars sense cap ingrés, gairebé tres vegades més que abans de la pandèmia](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 12 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (4 de juny de 2020). [Declaració conjunta de les organitzacions que formen part de la Comissió de Govern de la Renda Garantida de Ciutadania sobre l'Ingrés Mínim Vital](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 26 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (5 de gener de 2021). [Osona lidera un projecte d'innovació social i sanitària per a l'atenció domiciliària de persones vulnerables](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 17 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (3 de novembre de 2020). [El Govern aprova un decret llei per incrementar la protecció dels col·lectius més vulnerables davant els desnonaments](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (11 de novembre de 2020). [El Govern destina 3,6 milions d'euros a les entitats que es dediquen a l'atenció de col·lectius vulnerables i en risc d'exclusió](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (1 d'abril de 2021). [La Generalitat signa un acord històric amb Endesa per condonar el deute de 35.000 famílies vulnerables i regular la pobresa energètica](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Milian i Massana, Antoni. (22 de juliol de 2018). [Llei per als sensellar](#). *El Punt Avui*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Obra Social La Caixa. (10 de febrer de 2021). [La Fundació "la Caixa" va destinar més de 3,2 milions d'euros a l'impuls de projectes socials dirigits a persones més vulnerables davant la crisi de la COVID-19 a Catalunya](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Rebollo, Àlex. (6 de novembre de 2019). [Activistes metropolitans organitzen grups de "guardians" per a persones sense llar](#). *El Periódico de Catalunya*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Social.cat. (25 de desembre de 2020). [140 joves sense llar rebran suport social i habitatge amb el projecte Sostre 360º](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Social.cat. (6 d'abril de 2021). [Càritas avisa que la pobresa afecta el 20% de la població i demana al futur Govern que "tingui clares" les prioritats](#). *Social.cat*. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (10 de febrer de 2021). [És un delictes clar d'odi contra una persona per la seva situació de pobresa i exclusió](#). [Comunicat d'agressió a una persona sense llar al gimnàs social Sant Pau]. [Consulta: 12 d'abril de 2021].

6 Polítiques d'atenció i cura d'altres col·lectius especialment vulnerables, en situació i/o en risc d'exclusió social: bibliografia secundària

6.1 Infància, adolescència i joventut

Europa Press. (4 d'abril de 2021). [Barcelona atiende psicológicamente a 448 jóvenes en 2020, un 138% más que el año anterior](#). *Europa Press*. [Consulta: 11 d'abril de 2021]. [L'espai Konsulta'm és un servei de suport psicològic adreçat a adolescents i joves per detectar i atendre de forma preventiva el patiment psicològic i els problemes de salut mental del jovent].

Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. (25 de novembre de 2020). [Educació destina 750.000 mil euros a la promoció escolar de l'alumnat gitano](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Salut. (25 de març de 2021). [El SEM apropa el 061 Salut Respon a les persones sordes a Catalunya](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (28 de novembre de 2020). [Treball, Afers Socials i Famílies impulsa un projecte adreçat a joves per erradicar el racisme i la xenofòbia](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (13 de desembre de 2020). [Treball, Afers Socials i la Creu Roja impulsen un programa per garantir l'alimentació infantil a famílies en situació d'extrema vulnerabilitat](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (21 de desembre de 2020). [El projecte "Sostre 360º" oferirà suport social i habitacional a joves vulnerables amb risc de carrer](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (22 de desembre de 2020). [El Govern aprova una subvenció de 513.000 euros per a la promoció de l'alumnat del poble gitano](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

6.2 Persones amb discapacitat

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (2 de març de 2021). [El Govern reserva 22 milions d'euros a contractes amb entitats que fomenten la integració i inserció social al mercat laboral](#). [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. (9 de març de 2021). [*El Govern destina 10,6 milions a promoure la inserció laboral de les persones amb discapacitat i malaltia mental.*](#) [Nota de premsa]. [Consulta: 18 d'abril de 2021].

6.3 Persones LGTBI+

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (4 de novembre de 2020). [*El Servei d'Ocupació de Catalunya adapta els seus formularis, documents i els processos relacionats per respectar la identitat sentida de les persones trans.*](#) [Nota de premsa]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. (26 de febrer de 2021). [*Les professionals directives de la DGAIA es formen per garantir els drets LGTBI i prevenir discriminacions.*](#) [Consulta: 17 d'abril de 2021].

Social.cat. (4 de març de 2021). [*L'Observatori contra l'Homofòbia obre un WhatsApp per acompanyar dones lesbianes i bisexuals.*](#) *Social.cat.* [Consulta: 11 d'abril de 2021].

Social.cat. (31 de març de 2021). [*El servei públic d'ocupació ofereix a partir d'ara atenció i orientació laboral a les persones trans.*](#) *Social.cat.* [Consulta: 11 d'abril de 2021].

6.4 Persones consumidores

Legal Today. (20 de gener de 2021). [*El Gobierno crea una nueva figura legal: el consumidor vulnerable.*](#) [Apunt de blog]. [Consulta: 11 d'abril de 2021].